

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบวิชาที่ใช้การเรียนการสอนเชิงบริการในสถาบันอุดมศึกษาครั้งนี้ มีแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน
3. แนวคิดและหลักการพัฒนานักศึกษา
4. หลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวข้องกับชนบทศึกษา
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา

ทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้คำจำกัดความของค่ายอาสาพัฒนา ว่า

"ค่ายอาสาพัฒนา" เป็นกิจกรรมของนักศึกษาที่กระทำเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือการสร้างถาวรวัตถุที่เป็นสาธารณสมบัติทั่วไป โดยนักศึกษาจะออกไปพัฒนาชนบทในถิ่นทุรกันดาร ยากไร้ หรือกิจกรรมที่จัดขึ้นในเมือง ได้แก่การช่วยเหลือประชาชนที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม มีทั้งในด้านการสร้างถาวรวัตถุและให้การศึกษาแก่ประชาชนในด้านอาชีพ, สาธารณสุข, เพื่อให้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2534)

1.1 วัตถุประสงค์ของกิจกรรมค่ายอาสาพัฒนา

ค่ายอาสาพัฒนามีวัตถุประสงค์โดยทั่วไปดังนี้ (สำเนาวิ ขจรศิลป์, 2538)

- 1.1.1 เพื่อปลูกฝังคุณธรรมและอุดมการณ์แก่นักศึกษา ให้รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น
- 1.1.2 เพื่อฝึกนักศึกษา ให้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้มีความรับผิดชอบ และให้มีความสามารถเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี
- 1.1.3 เพื่อให้นักศึกษาได้รับประสบการณ์ตรงจากการทำกิจกรรม อันจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพที่แท้จริง ของสังคมชนบท
- 1.1.4 เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษามีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ และเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
- 1.1.5 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและความสัมพันธ์ ระหว่างนักศึกษาประชาชน และข้าราชการที่เกี่ยวข้อง

1.1.6 เพื่อให้ศึกษามีโอกาสใช้ความรู้ทางวิชาการของตนเองในการพัฒนาชุมชน

1.1.7 เพื่อให้ศึกษารับประสบการณ์ในการทำงาน และได้เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาจากสภาพจริง

1.1.8 เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติคุณของสถาบันอุดมศึกษา

1.2 ขั้นตอนการดำเนินงาน

การดำเนินงานค่ายอาสาพัฒนามีหลักและขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

1.2.1 การตั้งวัตถุประสงค์ กิจกรรมค่ายอาสาพัฒนาเป็นกิจกรรมที่มีหลายรูปแบบ เช่น การสร้างถาวรวัตถุ การบริการทางวิชาการ การอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การศึกษาชีวิตความเป็นอยู่และปัญหาของชาวชนบท เป็นต้น การดำเนินงานค่ายอาสาพัฒนาจึงต้องตั้งวัตถุประสงค์ให้สอดคล้องกับรูปแบบของค่ายอาสาพัฒนาและสามารถประเมินได้

1.2.2 การแสวงหาและสำรวจสถานที่ตั้งค่ายอาสาพัฒนา ควรพิจารณาข้อมูลของชุมชน ความต้องการโครงการค่ายอาสาพัฒนา (ทั้งในส่วนของชุมชน ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ส่วนของนักศึกษา) ความร่วมมือของประชาชนในชุมชน ความปลอดภัยของนักศึกษา ผลที่เกิดจากโครงการ

1.2.3 การวางแผน ต้องพิจารณาในประเด็นของ ค่าใช้จ่ายในโครงการ วัสดุและอุปกรณ์ การกำหนดเวลาในการดำเนินโครงการ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และจำนวนคนรับผิดชอบ เทคโนโลยี การเดินทาง

1.2.4 การเขียนโครงการ เพื่อขออนุมัติจากสถาบันอุดมศึกษาที่สังกัดในการจัดกิจกรรมนอกสถาบัน เพื่อขอรับเงินอุดหนุนจากแหล่งต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดสรรงบประมาณให้แผนกต่างๆ ของค่ายอาสาพัฒนา

1.2.5 การดำเนินการช่วงก่อนออกปฏิบัติงาน การหาเงิน การรับสมัครสมาชิก การปฐมนิเทศสมาชิก การฝึกอบรมนักศึกษาระดับหัวหน้าโครงการ หัวหน้าแผนกงาน การประสานงานก่อนออกเดินทาง

1.2.6 การดำเนินการช่วงปฏิบัติการ ติดต่อผู้นำชุมชน ประชุมประชาชน ติดต่อข้าราชการในท้องถิ่น จัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในโครงการ ดำเนินการตามแผนงาน จัดประชุมหัวหน้าแผนกงานประจำวัน จัดสันทนากการเมื่อสิ้นสุดโครงการ จัดทำประเมินผลโครงการ

1.2.7 การดำเนินการช่วงหลังการออกปฏิบัติงาน รายงานผลการดำเนินงานตามโครงการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน

2.1 การเรียนการสอนเชิงบริการ

2.1.1 ความหมายของการเรียนการสอนเชิงบริการ การเรียนการสอนเชิงบริการ เป็นวิธีการเรียนการสอนที่เพิ่งแพร่หลายไม่นาน จึงมีผู้ให้ความหมายของการเรียนการสอนเชิงบริการไว้มากมาย ดังนี้

1.) เป็นวิธีการสอน ซึ่งบูรณาการการบริการชุมชน กับวิชาการ โดยเน้นที่การวิพากษ์ การแสดงความคิดเห็น และการสร้างสำนึกพลเมืองดี (<http://www.fiue.edu/~time4.chg/Library/big.dummy.html> ,1997)

2.) คือวิธีการเรียนการสอน ที่สร้างสำนึกพลเมืองดี ทักษะ คำนิยม และวิชาการ โดยวิธีการเรียนการสอนเชิงรุก(Active Learning) และอาศัยประสบการณ์การบริการชุมชนเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ (<http://csf.colorado.edu/sl/what.html> ,1997)

3.) คือการเรียนการสอนที่ครอบคลุมการฝึกงาน(Internship Program) โดยรวมเป้าหมายของการศึกษาแบบดั้งเดิม คือการพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาบุคลิกภาพ เข้ากับคำนิยมในการบริการชุมชน ศึกษาโดยอาศัยประสบการณ์นอกห้องเรียนทุกรูปแบบ เช่น การฝึกงาน,การพัฒนาการเป็นผู้นำ ฯลฯ (<http://www.broward.cc.fl.us/bcc/st-affairs/judith2.html> 1997)

4.) เป็นวิธีการเรียนการสอนโดยอาศัยประสบการณ์ การบริการชุมชน และผู้อื่น โดยมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและกระบวนการทางสังคม อย่างเป็นธรรมชาติ ระหว่างนักศึกษา กับสมาชิกในชุมชน และสถาบัน (ผู้จัดหลักสูตร) กับองค์กรชุมชน (Stanton, Timothy,1990 - <http://134.84.184.211/Standards/definiti.html> ,1997)

5.) หมายถึงวิธีการที่นักศึกษาเรียนรู้และพัฒนาโดยผ่านการเข้ามีส่วนร่วมในการบริการชุมชน ซึ่งบูรณาการเข้าไปในหลักสูตร และจัดเวลาให้นักศึกษาได้คิด พูด เขียน เกี่ยวกับสิ่งที่นักศึกษาได้ทำให้เห็นระหว่างที่ทำกิจกรรมบริการ ทำให้นักศึกษามีโอกาสใช้ทักษะ และความรู้ในสถานการณ์จริงในชุมชนของตนเองซึ่งจะให้นักศึกษามีนิสัยห่วงใยผู้อื่น (National and Community Service Act of 1990, <http://134.84.184.211/standards/definiti.html> ,1997)

6.) เป็นทั้งชนิดของหลักสูตร (Program type) และ ปรัชญาทางการศึกษา (Philosophy of Education) การเรียนการสอนเชิงบริการ ได้รวมเอาวิธีการเป็นหมิ่นเป็นแสนวิธี ที่นักศึกษาจะใช้ในการบริการชุมชนและสังคม โดยที่จะแสวงหารูปแบบของการสะท้อนผลของการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับการบริการนั้นด้วย และที่กล่าวว่าเป็นปรัชญาทางการศึกษา (Philosophy of Education) เพราะการเรียนการสอน เชิงบริการสะท้อนความเชื่อที่ว่า การศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกับสำนึกทางสังคม และการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผลมากที่สุด คือการปฏิบัติและเชื่อมโยงประสบการณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย (Research Agenda for Combrining Service Learning in the 1990. <http://134.84.184.211/standards/definiti.html> ,1997)

7.) การเรียนการสอนเชิงบริการ เป็นวิธีการตอบสนองความต้องการเรียนรู้ในโลกกว้างของนักศึกษา เรียนรู้จากประสบการณ์เหมือนกับการเรียนการสอนในห้องเรียน และใช้การศึกษาเพิ่มเติมในสิ่งที่ต้องการ ([http : //www ,studyaboad.com/psl/pslhome.html](http://www.studyaboad.com/psl/pslhome.html),1997)

คู่มือ "การเรียนการสอนเชิงบริการ" ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโคโลราโด (The University of Colorado at Boulder - Service learning Handbook) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 1995 ได้กล่าวถึง การเรียนการสอนเชิงบริการไว้ดังนี้ ([http ://csf.colorado.edu./sl/cu/handbk95.html](http://csf.colorado.edu./sl/cu/handbk95.html),1997)

การเรียนการสอนเชิงบริการ เป็นการเรียนการสอนที่ใช้ได้ดีในวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย เหมือนกับที่ใช้ในอนุบาลถึงมัธยมศึกษา เป็นการเพิ่มพูนความรู้จากการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม มาเป็นการเรียนด้วยตนเองผ่านประสบการณ์ในบริบทที่สัมพันธ์กับรายวิชาเรียน และการติดต่อกับชุมชน และโลกกว้างนอกชั้นเรียน

การเรียนการสอนเชิงบริการให้ประโยชน์ทั้งตัวนักศึกษาเองและชุมชน สำหรับชุมชน จากการศึกษาเข้าไปให้บริการในชุมชน ทำให้เห็นถึงความต้องการที่สำคัญของชุมชน และสิ่งที่จะสามารถสนับสนุนได้ในอนาคต สำหรับตัวนักศึกษา การเรียนการสอนเชิงบริการเป็นโอกาสที่จะเพิ่มพูนและประยุกต์ความรู้ในห้องเรียน วิชาชีพ หรือวิชาเอกมาใช้ในสถานการณ์จริง การพัฒนาการเป็นพลเมืองดี และการเรียนรู้วัฒนธรรม พัฒนาทักษะวิชาชีพ พัฒนาบุคลิกภาพ พัฒนาภาพลักษณ์ของตนเอง สร้างเครือข่ายงาน เกิดสำนึกห่วงใยปัญหาสังคม ซึ่งนำไปสู่สำนึกรับผิดชอบและตอบสนองต่อสังคมโดยการบริการชุมชนหรือ เพื่อนมนุษย์

การเรียนการสอนเชิงบริการเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎี กับการปฏิบัติ เป็นการใช้องค์ความรู้กับความเข้าใจในเชิงประวัติ หรือใช้กับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยยึดเอาศีลธรรมและ จริยธรรมในการเข้าใจการกระทำของบุคคล ซึ่งเป็นการพัฒนาทักษะในการสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ รวมไปถึงการเรียนรู้ทางภาษา

การเรียนการสอนเชิงบริการเป็นโอกาสที่ จะเรียนรู้ถึงวิธีการเรียน โดยอาศัยประสบการณ์เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยตนเอง (Self-Directed Learning) และการคิดอย่างมีเหตุผล

2.1.2 เป้าหมายของการเรียนการสอนเชิงบริการ ([http:// www.fiu.edu/](http://www.fiu.edu/)

~ time4 chg/Library/bigdummy.html. ,1997)

- 1.) บูรณาการทฤษฎีกับประสบการณ์ และความคิดกับการกระทำ
- 2.) เติมเต็มความต้องการของชุมชน
- 3.) เพื่อให้เกิดความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น
- 4.) เพื่อเชื่อมโยงระหว่างวิชาการไปสู่โลกแห่งความเป็นจริง
- 5.) เพื่อพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเองและศักดิ์ศรีของนักศึกษา
- 6.) เพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์ข้ามวัฒนธรรม

และชุมชน

- 7.) เพื่อสร้างบรรยากาศการมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษา, อาจารย์
- 8.) สร้างสำนึกความเป็นพลเมืองดีให้กับนักศึกษา
- 9.) เพื่อพัฒนาบริบทที่หลากหลายสำหรับการเรียนรู้ของนักศึกษา
- 10.) เพื่อเป็นการเตรียมการที่ดีสำหรับการทำงานหรือศึกษาต่อในอนาคต

อนาคต

2.1.3 การประเมินผลการเรียนการสอนเชิงบริการ ([http:// www.fiu.edu/](http://www.fiu.edu/)

~ time4 chg/Library/bigdummy.html. ,1997)

- 1.) นักศึกษาสามารถแสดงถึงทักษะของตนเอง
- 2.) การสังเกตนักศึกษาระหว่างปฏิบัติงาน
- 3.) การสัมภาษณ์
- 4.) การทำระเบียนการเรียนรู้จากประสบการณ์
- 5.) การนำเสนอด้วยปากเปล่า
- 6.) การทำโครงการบริการ
- 7.) การเขียนบทความ

2.1.4 ผลผลิตของการเรียนการสอนเชิงบริการ ([http:// www.fiu.edu/](http://www.fiu.edu/)

~ time4 chg/Library/bigdummy.html.,1997)

- 1.) มนุษย์สัมพันธ์
- 2.) การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม
- 3.) การรู้ตัวมีสติ
- 4.) ความสำคัญต่อสังคม
- 5.) ความเป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดี
- 6.) ความรับผิดชอบ
- 7.) การวางแผน
- 8.) การเรียนรู้วัฒนธรรม

2.2 หลักการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา

ซิกเกอร์ริง และแกมสัน (*Chickering and Gamson, 1987*) ได้เสนอหลักการสำคัญ 7 ประการ เกี่ยวกับการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพในระดับอุดมศึกษาไว้ดังนี้

2.2.1 ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ (Encourages Student-Faculty Contact) การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษาทั้งในและนอกชั้นเรียนเป็น

ปัจจัยสำคัญที่สุดในการจูงใจและกระตุ้นให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียน เพราะการที่อาจารย์ให้ความเป็นกันเอง สนใจและห่วงใยในตัวนักศึกษายินดีรับฟังความคิดเห็นของนักศึกษาและให้เวลานักศึกษาเข้าพบอยู่เสมอเป็นสิ่ง que เพิ่มพูนแรงกระตุ้นทางปัญญาแก่นักศึกษา ทำให้นักศึกษามีความกล้าในการแสดงความคิดเห็นและอภิปรายในเรื่องต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง อันจะนำไปสู่ความคิดแตกฉานมากขึ้น การปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์และนักศึกษา ทำให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง มีความพึงพอใจในสถาบันมากขึ้นส่งผลต่อการคงอยู่ในสถาบันการศึกษาหลังจากเข้าเรียนใน ปีที่ 1 และช่วยให้นักศึกษาพัฒนาการที่ดีทางด้านสติปัญญาและคุณค่าในตนเองและการวางแผนการเรียนรู้อย่างของตนเอง

2.2.2 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักศึกษา (Encourages Cooperation Among Student) การร่วมมือและการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกัน การอภิปราย การเรียนจากกรณีศึกษา การเรียนเป็นทำใหเกิดการเรียนรู้ที่เพิ่มพูนมากกว่าการเรียนโดยลำพัง เพราะการเรียนแบบร่วมมือทำให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียนมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันทำให้ได้รับมุมมองหลายแง่มุมในเนื้อหาเดียวกัน มีความคิดแตกฉานกว้างไกล เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งใหม่ในทศนต่าง ๆ เรียนรู้ทักษะการแก้ไขปัญหา เป็นการกระตุ้นให้ นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการเรียน และเป็นการฝึกทักษะการเป็นผู้นำการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการสนับสนุนให้มีการร่วมมือกันระหว่างนักศึกษา เช่น กลุ่มเล็ก เป็นต้น

2.2.3 ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การสนับสนุนการเรียนเชิงรุก (encourages active learning) การเรียนรู้เชิงรุก คือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยความมุ่งมั่น จริ่งใจ และมีความสุขในการแสวงหา การจัดการศึกษาที่ดี คือ การส่งเสริมให้นักศึกษามีความอยากรู้อยากเห็น โดยการสร้างแรงจูงใจในการศึกษาต่ออย่างต่อเนื่อง เพราะการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ไม่มากนักจากการนั่งเรียนฟังการบรรยายจากผู้สอนในชั้นเรียน และการท่องจำเนื้อหาวิชาเพื่อนำไปตอบข้อสอบ หากนักศึกษาจะต้องมีการอภิปรายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสิ่งที่ได้เรียนรู้ มีการเขียนเกี่ยวกับสาระที่ได้รับ มีการเชื่อมโยง มโนทัศน์ต่าง ๆ เข้ากับประสบการณ์เดิมของนักศึกษาแต่ละคน และสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ นักศึกษาควรได้รับการส่งเสริมให้ค้นหาความรู้ใน รูปแบบต่าง ๆ กัน เพื่อให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต รูปแบบการเรียนการสอนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก เช่น เอกัดศึกษา การเรียนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (computer-based instruction) การเรียนตามบทเรียนสำเร็จรูป (programmed instruction) การเรียนจากกรณีศึกษา (case study) ผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการจัดบรรยากาศของการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้นักศึกษาได้รับประโยชน์จากการเรียนอย่างสูงสุด การเรียนการสอนที่เกิดผลดี คือ การเรียนการสอนที่ทำให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการเรียน และการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมชั้น

2.2.4 ให้ข้อมูลย้อนกลับทันที (Gives Prompt Feedback) การให้ข้อมูลย้อนกลับช่วยให้นักศึกษาได้ประเมินความรู้และความสามารถที่มี นักศึกษาจะได้รับประโยชน์จาก

การเรียนรู้เป็นอย่างมาก ตั้งแต่เริ่มแรกนักศึกษาต้องการความช่วยเหลือในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่มีอยู่ ในชั้นเรียนนักศึกษาต้องการโอกาสในการแสดงออกอย่างสม่ำเสมอและการได้รับข้อมูลย้อนกลับทุกครั้ง เนื่องจากการได้รับข้อมูลย้อนกลับในทันทีทำให้นักศึกษามีความพึงพอใจ เป็นการสนับสนุนให้กำลังใจ ช่วยให้เกิดความเข้าใจ และขอมเสริมส่วนที่บกพร่อง นอกจากนี้การให้ข้อมูลย้อนกลับยังเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ซึ่งตั้งอยู่บนเหตุผลที่น่าเชื่อถือ อาจารย์สามารถให้ข้อมูลย้อนกลับแก่นักศึกษาทันทีโดยการให้นักศึกษาในหลายลักษณะ ได้แก่ การทำแบบทดสอบอย่างสม่ำเสมอตลอดภาคเรียน การประเมินผลการเรียนทุกระยะ และการทำแฟ้มสะสมข้อมูลรายบุคคล

2.2.5 อุทิศเวลาให้กับงาน (Emphasizes Time on Task) หรือการเน้นเรื่องระยะเวลาที่งานที่มอบหมาย การจัดเวลาให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่ต้องเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ มีผลต่อคุณภาพการเรียนการสอน ดังนั้นนักศึกษาควรจะได้รับคำแนะนำในเรื่องการบริหารเวลา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ การจัดสรรเวลาให้เหมาะสมกับการเรียนและกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้การเรียนของนักศึกษาและการสอนของอาจารย์เกิดประสิทธิผลรูปแบบการเรียนการสอนที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในการใช้เวลา นี้ ได้แก่ การเรียนรู้แบบเชี่ยวชาญ (mastery learning) การเรียนรู้แบบการทำสัญญา (contract learning) และการใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (computer assisted instruction) เพราะจะทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้การใช้เวลาในการเรียนรู้สาระวิชาที่กำหนดสามารถบริหารเวลาในการเรียนรู้ คือ รู้ว่าควรใช้เวลาเท่าใดสำหรับงานแต่ละสิ่งที่จะต้องทำ

2.2.6 แสดงความคาดหวังสูง (Communicates High Expectations) การแสดงความคาดหวังสูงในตัวนักศึกษา จะทำให้นักศึกษาเกิดความพยายามในการปฏิบัติงานประสบความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ การคาดหวังสูงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุก ๆ คนไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีความฉลาด กระจือหรือร้น หรือผู้ที่มีความเฉื่อยชา ผู้สอนควรตั้งเกณฑ์ความคาดหวังให้สูงในระดับที่ ผู้เรียนสามารถไปถึงได้ เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความพยายามในการปฏิบัติงานจนประสบความสำเร็จดังที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ มหาวิทยาลัยบางแห่งกำหนดให้ นักศึกษาที่มีผลการเรียนต่ำกว่ามาตรฐานทำงานพิเศษเพิ่มเติมเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ การตั้งความคาดหวังของผู้สอนและของผู้บริหารสถาบันการศึกษา ก่อให้เกิดบรรยากาศที่มีผลต่อความกระจือหรือร้นของนักศึกษา การตั้งเป้าหมายสูงสุดเป็นการท้าทายความสามารถของนักศึกษา กระตุ้นให้นักศึกษามีความรับผิดชอบสูงขึ้น มีอัตราการเข้าเรียนสูงขึ้นและมีความพึงพอใจมากขึ้น ผลการวิจัยพบว่าในการเรียงลำดับความสำคัญของรายวิชาต่าง ๆ นักศึกษาเรียงลำดับรายวิชาที่ต้องใช้ ความพยายามสูงและทำงานมากไว้ในลำดับต้น ๆ และนักศึกษาทุ่มเทเวลาให้กับกรศึกษารายวิชาเหล่านั้นมากกว่า รายวิชาที่สามารถสอบผ่านได้โดยง่าย

2.2.7 ยอมรับในความสามารถและวิธีการเรียนที่แตกต่างกัน (Respects Diverse Talents and Ways of Learning) นักศึกษามีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ผู้สอนต้องให้นักศึกษาได้มีโอกาสในการแสดงความสามารถของเขาด้วยวิธีที่เหมาะสมกับตนเอง นักศึกษา

ที่มีความเฉลียวฉลาดในชั้นเรียนวิชาการสัมมนา อาจจะกลายเป็นนักศึกษาที่มุ่งงามในชั้นเรียนวิชาศิลปะ นักศึกษาที่เชี่ยวชาญในวิชาที่ต้องใช้ทักษะการฝึกปฏิบัติอาจจะเรียนวิชาด้านทฤษฎีไม่ได้เท่าที่ควร อาจารย์ต้องยอมรับความแตกต่างในด้านความสามารถและวิธีการเรียนรู้ของนักศึกษาแต่ละคน เพื่อสามารถจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจุดเด่นและซ่อมจุดอ่อนของนักศึกษาแต่ละคน ในเวลาเดียวกัน นักศึกษาต้องเรียนรู้ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ของตน เพื่อใช้วิธีการ ใหม่ ๆ ในการเรียนรู้ นักศึกษาควรได้รับการสนับสนุนให้เรียนรู้จากกันและกัน

2.3 การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง(Student Centered Learning)

การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการใช้สติปัญญาของตนเอง ให้ผู้เรียนมีความเกี่ยวข้องในการเรียนการสอนเป็นส่วนตัว ทั้งในลักษณะของการเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง และการประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำทหายสติปัญญาของผู้เรียน ผู้เรียนและผู้สอนมีความเข้าใจและจริงใจต่อกัน กระบวนการที่เกิดร่วมกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้สอนจะมีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการจัดประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติจัดกระทำนี้ เป็นการเปลี่ยนบทบาทในการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้เรียน และเปลี่ยนบทบาทของครูจาก ผู้สอนหรือผู้ถ่ายทอดข้อมูลความรู้ มาเป็น ผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน การเปลี่ยนแปลงบทบาทนี้เท่ากับเป็นการเปลี่ยนจุดเน้นของการเรียนรู้ว่าอยู่ที่ผู้เรียนมากกว่าอยู่ที่ผู้สอน ดังนั้นผู้เรียนจึงกลายเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน เพราะบทบาทของการเรียนรู้ส่วนใหญ่จะอยู่ที่ตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ (ทิสนา แคมมณี,2542)

ดิวอี้(Dewey,1963) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากภายในตัวบุคคล ภายใต้บรรยากาศที่มีความเข้าใจระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ทำทหายสติปัญญาของผู้เรียน ให้ผู้เรียนมีอิสระในการใช้ สติปัญญาของตนเองในการสังเกตและการตัดสินใจ

โรเจอร์ส (Rogers,1969) เชื่อว่ามนุษย์นั้นมีศักยภาพในด้านดี ต้องการมีเอกลักษณ์ของตนเอง มีแรงขับหรือพลังผลักดันให้เรียนรู้และแสวงหาประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง มีความเต็มใจที่จะรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง ผู้สอนต้องให้ออกาสผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้สอนเป็นเพียงผู้จัดประสบการณ์ต่างๆ หรือเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ ความสำเร็จของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความเต็มใจของผู้เรียน โดยมีลักษณะสำคัญคือ

- 1.) การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องด้วยเป็นส่วนตัว
- 2.) การริเริ่มด้วยตนเอง
- 3.) การประเมินตนเองโดยผู้เรียน

4.) ความหมายของการเรียนรู้คือสาระสำคัญของการเรียน

5.) การขยายความรู้ไปสู่สิ่งอื่นได้

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2543) ได้ให้ความหมายของการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (student-centered teaching) ว่า เป็นการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน เรียนเชิงรุก (active learning) คือ หาความรู้ด้วยตนเองจากเอกสารเพื่อน แหล่งความรู้ อาจารย์ และสิ่งแวดล้อม โดยที่ผู้เรียนต้องมี ปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน มีกระบวนการคิดและแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล มีหลักวิชาการรองรับ สร้างองค์ความรู้ และประมวลความรู้ได้โดยมีผู้สอนเป็นผู้แนะนำ ชี้แนะ ให้แหล่งข้อมูลร่วมกันกำหนดการเรียน การประเมินผลประเด็นการศึกษา

ดังนั้น การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนในลักษณะที่ให้ผู้เรียนมีอิสระในการใช้สติปัญญาของตนเอง ให้ผู้เรียนมีความเกี่ยวข้องในกระบวนการสอนเป็นส่วนตัว ทั้งในลักษณะของการเป็นผู้ริเริ่มการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนถึงผลการประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน ในบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ทำทหายสติปัญญาของผู้เรียน ผู้เรียนและผู้สอนมีความเข้าใจและจริงใจต่อกัน กระบวนการที่เกิดร่วมกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยผู้สอนจะมีบทบาทในการส่งเสริม ให้ข้อมูลย้อนกลับและชี้แนะการเรียนรู้ของผู้เรียนในลักษณะของการจัดประสบการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้และมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียน

จากความสำคัญของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดังกล่าว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติไว้ในมาตรา 22 ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนต้องสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม ศักยภาพ” เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติ ดังกล่าว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องดำเนินการปฏิรูประบบการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ และต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้คิดเป็นทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้และเกิดการใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543)

ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในปัจจุบันจึงต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้ตรงตามแนวของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางดังกล่าว ผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงหลักการ พื้นฐานของแนวคิด “ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง” ว่า จะต้องเป็นลักษณะการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดระเบียบบริบททางสังคมให้ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

จอยส์และเวลล์ (Joyce and Well, 1996) ได้กล่าวอ้างจากแนวคิดของโรเจอร์ส ที่มีความเชื่อว่าการพัฒนาให้ตัวบุคคลจะเกิดขึ้นภายในบรรยากาศของการมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง

บุคคล ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงข้ามกับแนวคิดในการสอนสาระวิชา (Concept of subject matter) เขาจึงใช้รูปแบบการสอนที่ไม่ชี้แนะผู้เรียน (non-directive teaching model) เพื่อให้ผู้เรียนมีอิสระในการเรียนรู้ด้วยตัวเองโดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (facilitators) เปลี่ยนธรรมชาติของการเรียนการสอนจากสัมพันธ์ภาพที่มีผู้สอนมีอำนาจเหนือ (power relationship or authority-dependent relationship) มาเป็นสัมพันธ์ภาพที่มีความเท่าเทียมและมีการทำงานร่วมกับผู้เรียน (working with relationship)

3. แนวคิดและหลักการพัฒนานักศึกษา

3.1 การพัฒนานักศึกษา

ซิคเกอร์ริง (Chickering ,1969) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติที่สถาบันอุดมศึกษาควรพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวนักศึกษามี 7 ด้านคือ

1.) การพัฒนาสมรรถภาพ หมายถึง ความสามารถในการนำสมรรถภาพทางด้านสติปัญญา ร่างกาย และทักษะในการปฏิบัติงานตลอดจนความสามารถทางด้านสังคมไปใช้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างเหมาะสมถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

2.) การพัฒนาอารมณ์ หมายถึง การเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถปรับสภาวะของอารมณ์และจิตใจ ต่อพฤติกรรมและผลกระทบจากสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งสามารถแสดงออกทางด้านพฤติกรรมอย่างเหมาะสมถูกต้อง

3.) การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง หมายถึง ความสามารถในการมีสภาพจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่มีความเสียสละ มีความเชื่อมั่น สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง มีจุดยืนเป็นของตนเอง มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันสามารถดำเนินชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

4.) การพัฒนาความมีเอกลักษณ์ หมายถึง การมีแบบแผนของการประพฤติปฏิบัติหรือแนวคิดของตนเอง สามารถเลือกสรรสิ่งที่คิดว่าดีงามและถูกต้อง โดยยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการแสดงออกทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างถูกต้องตามบทบาทของเพศของตน

5.) การพัฒนาความมีอิสระในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล หมายถึง ความสามารถในการเลือกคบคนรวมทั้งเรียนรู้ที่จะปรับจิตใจและพฤติกรรมของตนเองให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

6.) การกำหนดเป้าหมายในชีวิตอย่างชัดเจน หมายถึง ความสามารถในการวางแผนและกำหนดรูปแบบของการดำเนินชีวิต ตลอดจนลำดับของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้มีลักษณะประสานสัมพันธ์กันระหว่างด้านอาชีพ นันทนาการและวิถีชีวิต

7.) การพัฒนาบุรณาการ หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานการสร้างค่านิยมของความเป็นมนุษย์ ค่านิยมทางบุคลิกภาพและกำหนดความพอเหมาะพอดีเข้าด้วยกัน

ต่อมาในปี 1993 ชิคเกอร์ริงและไรเซอร์ (Chickering & Reisser, 1993 อ้างใน ธิดารัตน์ บุญนุช, 2543) ได้ร่วมกันทบทวนและเสนอแนวคิด การพัฒนานักศึกษา 7 ด้าน ที่ปรับปรุงใหม่ ดังนี้

1.) การพัฒนาความสามารถด้านสติปัญญา ด้านร่างกาย และความสัมพันธ์กับผู้อื่น ความสามารถด้านสติปัญญาเป็นการพัฒนาความสามารถในการคิด การเข้าใจเนื้อหา ความชำนาญในการใช้สติปัญญาวิเคราะห์และสังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ความสามารถด้านร่างกาย ได้แก่ การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการกีฬาและศิลปะ ความแข็งแรงและมีวินัยในตนเอง ความสามารถในด้านความสัมพันธ์กับผู้อื่น เป็นการพัฒนาทักษะการฟัง การสื่อสารกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ปรับวิธีการคิดและแนวทางของตนให้เข้ากับเป้าหมายของกลุ่ม รู้จักใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดี และการดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปด้วยดี เมื่อนักศึกษารู้ว่าตนเองมีความสามารถมากขึ้น ความมั่นใจในตนเอง ความตระหนักในความสามารถในตนเองก็จะเกิดขึ้น ยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์จากเพื่อน และรู้จักใช้ความสามารถทั้ง 3 ด้านอย่างมี บูรณาการ

2.) การจัดการกับอารมณ์ คือการที่นักศึกษาตระหนักและรับรู้อารมณ์ทั้งดีและไม่ดีของตนเอง การพัฒนาจะเกิดขึ้นเมื่อนักศึกษาเรียนรู้วิธีที่จะปลดปล่อยอารมณ์หดหู่ วิตกกังวล และความรู้สึกต่างๆที่ไม่ดีของตน เช่น ความโกรธ ความขุ่นเคืองใจให้สลายไปก่อนที่จะลามไปทำลายความสัมพันธ์กับเพื่อน รู้จักที่จะจัดการและจัดระเบียบอารมณ์และความคิดในทางที่ไม่ดีมากกว่าที่จะเก็บกด ส่วนอารมณ์ในด้านดี เช่น ความปีติยินดี ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น นักศึกษาต้องตระหนักรู้ในอารมณ์เหล่านั้น และปล่อยให้อารมณ์นั้นเกิดขึ้น เพราะเป็นอารมณ์ที่ก่อผลดีให้กับตนเองและเพื่อนหรือบุคคลที่ตนมีสัมพันธภาพด้วย

3.) การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองพร้อมทั้งยอมรับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ที่จะอยู่ได้ด้วยตนเองรับผิดชอบที่จะไปให้ถึงเป้าหมายที่ตนเลือก โดยถูกชักนำจากผู้อื่นน้อยมาก การพัฒนาขั้นนี้ต้องอาศัยทั้งความเป็นตัวของตัวเองทางความคิดและการกระทำ ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับการพึ่งพาอาศัยกันโรสังคมด้วย ยอมรับในความเป็นตัวของตัวเองของผู้อื่น และรู้จักให้การให้และการรับเมื่ออยู่ในสังคมเพื่อน ๆ

4.) การพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะ เป็นการพัฒนาความสามารถที่จะใกล้ชิดผู้อื่นได้โดยยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลด้านต่างๆทั้งความคิด ประสพการณ์ และวัฒนธรรม การพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นอย่างมีวุฒิภาวะนี้ จะทำให้นักศึกษาไม่ยึดติดในความคิดของตน ไม่หลงตน ทำให้สัมพันธภาพที่เกิดขึ้นเหนียวแน่น เพราะเป็นสัมพันธภาพที่อยู่บนความซื่อตรง ห่วงใย และการตอบสนองที่ไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขใดๆ การพัฒนาแบบนี้เป็นการพัฒนาการอยู่ร่วมกันแบบผู้ใหญ่ ที่ต่างยอมรับในข้อบกพร่อง หรือความภูมิใจใน คุณค่าต่างๆร่วมกัน ฉะนั้นแม้จะต้องห่างไกลกัน สัมพันธภาพก็ยังอยู่ยั่งยืน

5.) การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตน เป็นการค้นหาว่าประสบการณ์แบบไหนที่ทำให้ตัวเองพอใจ รู้สึกปลอดภัย และเกิดความมั่นใจในตนเองและจะต้องทำประสบการณ์นั้นบ่อยครั้งเพียงใด การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตนนี้ รวมไปถึงความพอใจในรูปร่างลักษณะและการปรับตัวทางเพศ การยอมรับและเข้าใจในบทบาทของตน การนับถือตน และมั่นใจในบุคลิกภาพของตน นอกจากนี้การที่นักศึกษาจะสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตนได้นั้น ยังขึ้นอยู่กับการพัฒนาความสามารถในด้านต่างๆ การจัดการกับอารมณ์ การพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และการพัฒนาสัมพันธภาพกับผู้อื่นด้วย

6.) การพัฒนาเป้าหมาย เป็นการเพิ่มพูนความสามารถที่จะประเมินความสนใจและทางเลือกต่างๆ ความสามารถที่จะสร้างความชัดเจนให้กับเป้าหมายต่างๆ วางแผนและมุ่งมั่นที่จะสู้อุปสรรคทั้งหลายอย่างตั้งใจจริง การพัฒนาเป้าหมายต้องอาศัยแผนในการปฏิบัติการ กำหนดและบูรณาการสิ่งที่ควรทำก่อนหลังใน 3 ด้าน คือ การวางแผนและความตั้งใจในการเลือกอาชีพ ความสนใจส่วนตัว การยอมรับของครอบครัวและคนรอบข้าง นอกจากนี้การพัฒนาเป้าหมายยังรวมถึงความสามารถที่จะรวมเป้าหมายต่างๆ ภายใต้ขอบเขตที่กว้างขวางที่เป็นจุดมุ่งหมายที่มีความหมายมากขึ้น และฝึกใช้ความสามารถนี้อย่างตั้งใจบนพื้นฐานชีวิตประจำวัน

นักศึกษาปัจจุบันมีพลังแต่ขาดจุดมุ่งหมายปลายทาง ไม่มีเป้าหมาย ประสบการณ์จากการร่วมกิจกรรมในสถาบัน จะช่วยให้ให้นักศึกษารู้ว่าการเรียนในมหาวิทยาลัยนั้นไม่ใช่เพียงเพื่อให้มีงานที่ดีเท่านั้น แต่จะช่วยเสริมทักษะที่จะไปประยุกต์ใช้ในชีวิต ช่วยขยายพรมแดนความรู้ ค้นหาปรัชญาชีวิตและเป้าหมายในชีวิต

7.) การพัฒนาความมีคุณธรรม การพัฒนาด้านนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า คุณค่าและความเชื่อของบุคคล เป็นพื้นฐานจากการแปลความหมายจากประสบการณ์นำทางพฤติกรรมและความนับถือตนเอง การพัฒนาความมีคุณธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่าความเป็นมนุษย์ คุณค่าส่วนบุคคลและการพัฒนาความพอดี คุณค่าความเป็นมนุษย์ คือการเปลี่ยนแปลงจากการกระทำการโดยอัตโนมัติที่ยึดถือความเชื่อของตนเองเป็นหลัก อย่างชนิดที่ว่าไม่ยอมประณีประนอมความเชื่อนั้นกับคนอื่นมาใช้ในการให้ความสมดุลระหว่างความสนใจของตนเองกับความสนใจของผู้อื่นเป็นหลักในการคิด คุณค่าส่วนบุคคล คือการผสมผสานคุณค่าที่ตนยึดถือกับพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบในสังคมอย่างพอดี

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

จอห์นสัน (Johnson, 1986) ให้ความหมายของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่าเป็นพฤติกรรมระหว่างบุคคลที่สอดคล้องและกลมกลืนกัน โดยอาศัยความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะมีการรับรู้อย่างชัดเจนในความรู้สึก อารมณ์ และความคิดซึ่งกันและกัน ส่วนชูสท์ (Schutz, 1978) ให้ความหมายว่าเป็นพฤติกรรมของการมีส่วนร่วมกันของคน โดยที่มีการควบคุมและการผูกพันร่วมด้วย อันจะนำไปสู่ความใกล้ชิดหรือความเห็นห่าง โดยที่โรเจอร์ส (Carl R. Rogers, 1961) ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถเชื่อมโยงตนเองกับผู้อื่น ซึ่งต้องประกอบ

ด้วยการเพิ่มการเปิดเผยตนเอง ยอมรับผลของการกระทำของตนเอง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงถ้าไม่เหมาะสม

โดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นปฏิสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อกัน เกิดขึ้นได้จากการเชื่อมโยงตนเองกับผู้อื่น โดยเพิ่มการเปิดเผยตนเอง ยอมรับฟังผู้อื่นและพร้อมเปลี่ยนแปลงถ้าไม่เหมาะสม ซึ่งแสดงออกในรูปของพฤติกรรมการมีส่วนร่วมกัน ประกอบกับการควบคุมและผูกพันร่วมด้วย

Schutz (1967) นักจิตวิทยาแนวมนุษยนิยมได้อธิบายพื้นฐานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไว้ในทฤษฎีพฤติกรรมระหว่างบุคคลสามมิติ (Three Dimension Theory of Interpersonal Behavior) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในระหว่างความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วยกันเองนั้นว่า พฤติกรรมความสัมพันธ์ปรากฏอยู่ในการแสดงออกของแต่ละบุคคลประกอบไปด้วยความต้องการ 3 ประการ คือ

มิติที่ 1 การมีส่วนร่วม(Inclusion)เป็นความต้องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีของบุคคล ด้วยความต้องการมีปฏิสัมพันธ์และการร่วมสมาคมกัน

มิติที่ 2 การควบคุม (Control) เป็นความต้องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นในด้านของการเป็นผู้นำ และมีอำนาจ ซึ่งพฤติกรรมที่แสดงออกจะเป็นเรื่องราวของกระบวนการตัดสินใจระหว่างบุคคล

มิติที่ 3 การผูกพัน(Affection) เป็นความต้องการสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่น ในด้านของความรัก ความเข้าใจ เป็นความต้องการ เป็นที่รัก เป็นเพื่อนและมีความสนิทสนมกัน

การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในนักศึกษา หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการจะรู้จักการให้ รู้จักการแลกเปลี่ยน และเสียสละให้ผู้อื่นไม่ยึดติด ไม่พึ่งผู้อื่นมากเกินไป ตลอดจนยอมรับความดีและความเลวว่าเป็นส่วนหนึ่งของคนซึ่งไม่เสียหาย และมีความสามารถในการคัดสรร ทำนุบำรุงรักษาความสัมพันธ์สืบไปได้ในระยะยาว และความสัมพันธ์เหล่านี้ย่อมดำรงอยู่เมื่อผ่านวิกฤตการณ์หรือการอยู่ห่างกันหรือแยกกันระยะหนึ่งได้ (Josselson, 1987)

การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลให้เกิดขึ้นในนักศึกษานั้น ต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์กับความอดทน และต้องคำนึงถึงคุณค่าแห่งความแตกต่างระหว่างบุคคล รวมทั้งความสามารถที่จะมีความใกล้ชิดกับผู้อื่นได้ ซึ่งต้องประกอบด้วยความอดทนที่มีลักษณะทั้งข้ามวัฒนธรรมและระหว่างบุคคล นั่นคือความสามารถในการตอบสนองต่อบุคคลอื่นว่าทุกคนก็มีสิทธิเท่าเทียมกัน และมีได้เป็นการมองใครในลักษณะเป็นหมู่เป็นพวก รวมทั้งมีการเคารพนับถือความแตกต่างระหว่างบุคคลในกลุ่มเพื่อนที่ใกล้ชิดกัน ซึ่งอาจจะขยายไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในวัฒนธรรมอื่น ๆ ได้ด้วย

ความตระหนักในลักษณะที่แตกต่างของผู้อื่นประกอบด้บประสบการณ์อย่างกว้างขวางของนักศึกษา การเปิดตัว ความอยากรู้อยากเห็น และการมองทุกอย่างอย่างเป็นปรนัยจะช่วย

ให้นักศึกษาสามารถที่จะลดความอคติและลดความสำคัญที่ชั้นวรรณะเชื้อชาติของตนเอง ทำให้รู้สึกเข้าอกเข้าใจผู้อื่น สามารถเสียสละให้แก่ผู้อื่น จนกระทั่งสามารถที่จะเห็นว่าความหลากหลายเป็นความงดงามควรค่าแก่การแสวงหาได้ด้วย นอกจากนี้ความอดทนสูงถือได้ว่าเป็นสมรรถภาพทางจิตใจ โดยธรรมชาติแล้วการพัฒนาสัมพันธภาพไม่เพียงแต่ปราศจากการอิจฉาริษยากันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสามารถในการเลือกที่จะคงสัมพันธภาพต่อไปด้วยความซื่อสัตย์ ตอบสนองซึ่งกัน และยอมรับซึ่งกันโดยปราศจากเงื่อนไข หรือมองในอีกนัยคือ เป็นการแบ่งปันอย่างลึกซึ้ง ลดช่องว่าง ยอมรับให้มากขึ้น ไกลชิดกันมากขึ้น และดำรงสืบไปในระยะยาว (Chickering and Reisser, 1993)

ในการสร้างสัมพันธภาพบางครั้งก็มีความต้องการที่ขัดแย้งกันเกี่ยวกับการนำเสนอตนเองและการนำตนเองไปร่วมกับผู้อื่นนั้นมักจะก่อให้เกิดอันตรายจากการแยกตัว หรือการรู้สึกถูกต่อต้านจากผู้อื่นมักจะเกิดอยู่เรื่อยไป และเป็นวัฏจักรของการใช้ชีวิต (Josselson, 1987)

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ความสามารถที่จะพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลนั้นเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ การหาความสมดุล ความเป็นตัวของตัวเอง และการขึ้นอยู่กับผู้อื่น โดยการที่นำตัวเข้าไปใกล้ชิดแทนที่จะแยกตัวออกจากผู้อื่น ในสถาบันอุดมศึกษานักศึกษามักพบว่า จะเข้าไปอยู่ในกลุ่มของเพื่อนหรือผู้รู้จักใหม่ ๆ และพบว่าผู้คนแตกต่างจากตนเอง และก็มีบางคนที่มีความรู้สึกเหมือนตนเองด้วย (Pascarella and Terenzing, 1991) ดังนั้น โดยธรรมชาติแล้วการชอบผู้อื่นอาจเป็นสิ่งที่มีความสูงและนำไปสู่การตอบแทนอันก่อให้เกิดความอบอุ่นหรือก่อให้เกิดความทุกข์จากการถูกปฏิเสธได้ในขณะเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ก็คือการเชื่อมโยงกับบุคคลอื่น ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบที่ลุ่มลึกในชีวิตของนักศึกษานั้นเอง และจากความสัมพันธ์เหล่านี้ทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับบทเรียนในการแสดงออกและการจัดการกับความรู้สึกเกี่ยวกับการคิดใหม่โดยไม่ยึดติดกับความประทับใจเบื้องต้น ตลอดจนสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความรู้สึกอย่างลุ่มลึกกับบุคคลอื่นได้ ยอมรับความแตกต่างที่มีอยู่และอุทิศทุ่มเทตนผูกพันกับผู้อื่นได้อย่างมีความหมาย นักศึกษาอาจพัฒนาทักษะระหว่างบุคคลและก่อให้เกิดความตระหนักในตน ซึ่งสำคัญมากในการอยู่ร่วมกัน อย่างไรก็ตามความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาวนั้นจะก่อให้เกิดความมั่งคั่งและทำให้มีทักษะชีวิตที่ดีอันจำเป็นในการดำเนินชีวิตในโลกปัจจุบัน

3.3 การสื่อสารที่มีคุณภาพ

การสื่อสาร เป็นความสามารถทางพฤติกรรมอย่างหนึ่งของบุคคลในการดำเนินชีวิตให้ประสบความสำเร็จ

ชิกเคอริงและไรเซอร์(Chickering and Reisser, 1993) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารที่มีคุณภาพ ว่าเป็นความสามารถและความคล่องแคล่วในการพูด การเขียน การใช้ภาษาท่าทาง การส่งและการรับสาร ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ (2539) ได้กล่าวถึงการสื่อสารที่มีคุณภาพว่า เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก โดยผ่านจากวณะภาษา และท่าทางที่เหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับ ซาเทีย (Satir,1991) ที่ได้ให้ความหมายว่า เป็นพฤติกรรมสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีความชัดเจน มีความพึงพอใจ สร้างสรรค์และช่วยให้เกิดควมมีคุณค่าในตัวเอง

องค์การอนามัยโลก(WHO,1994) ได้ให้ความหมายในเชิงรูปธรรมว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะบอกได้ อธิบายได้ถึงความรู้สึก ความต้องการ ทั้งโดยคำพูดและไม่ใช้คำพูดตามวิถีทางที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสถานการณ์ ซึ่งหมายถึงสามารถแสดงความคิดเห็นออกมาเป็นคำพูดหรือท่าทาง ที่บ่งบอกถึงความปรารถนาในสิ่งต่างๆ ว่าชอบ ไม่ชอบ กล้า และยังรวมถึงความสามารถในการขอร้อง ขอความช่วยเหลือในบางเวลาด้วย

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารที่มีคุณภาพ เป็นความสามารถของบุคคลในการที่จะสื่อความต้องการ ความคิด ความรู้สึกและการขอร้อง ขอความช่วยเหลือออกมาได้ด้วยวณะภาษาและท่าทางที่เหมาะสม

ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องการสื่อสารนั้น ชิกเคอริงและไรเซอร์ (Chickering and Reisser, 1993) เสนอแนะไว้ว่าการสอนทักษะการสื่อสารที่มีคุณภาพต้องควบคู่กับการสอนทักษะการสังเกต เพราะเมื่อมีการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการสังเกตในนักศึกษา นั้นจะทำให้ นักศึกษามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน สามารถจะลดการตีความผิด ๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้อื่น โดยตรวจสอบเกี่ยวกับสัญญาณที่คลุมเครือได้อย่างถูกต้องและชัดเจนซึ่ง การสื่อสารที่ดีนั้นจะทำให้ นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้เกี่ยวกับองค์ประกอบอื่นๆ ของการสื่อสาร ซึ่งเมื่อนำประมวลรวมกัน จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหา นั้นได้

นอกจากนี้การสื่อสารที่มีคุณภาพจะเกิดขึ้นได้ นักศึกษาต้องได้รับการสอนเรื่องความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ถึงอารมณ์ความรู้สึกที่คนอื่นกำลังประสบอยู่(Empathy) ซึ่งจะทำให้ นักศึกษาเข้าใจอย่างชัดเจนว่า ใคร ทำอะไร และรู้สึกเช่นไร รวมทั้งการตอบสนองอย่างเหมาะสม มิติที่สำคัญสำหรับทักษะเหล่านี้ประกอบด้วย

- 1.การมองผู้อื่นในแง่บวกอย่างปราศจากเงื่อนไข
- 2.การช่วยเหลือผู้อื่นไม่ว่าจะได้รับการขอร้องหรือไม่และทำให้บุคคลอื่นบรรลุผลตามที่เขาต้องการ
- 3.สามารถควบคุมความรู้สึกที่เกิดขึ้นอย่างกระทันหันไม่ทำให้ผู้อื่น รู้สึกว่าเขาไร้อำนาจ และไม่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ผลการวิจัยของแอสติน (Astin, 1991 cited in Chickering and Reisser, 1993 :464) ที่ศึกษาเรื่องการศึกษาก้าวไป โดยบ่งชี้ว่าโครงการและเนื้อหาของ การศึกษาก้าวไปต้องสัมพันธ์กับการใช้พลังและอารมณ์ สิ่งที่เป็นตัวแปรสำคัญคือ

1. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกันเอง

2. การปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษากับอาจารย์
3. คณาจารย์ที่เน้นนักศึกษา
4. การอภิปรายเกี่ยวกับปัญหาว่าด้วยสัญชาติ เชื้อชาติ
5. จำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการศึกษา
6. การช่วยสอนของนักศึกษาด้วยกันเอง
7. การที่สถาบันจัดหลักสูตรที่เอื้อต่อการไปปรับใช้จริง

การสื่อสารให้เข้าใจว่า มีความเกิบทกเรื่องอะไร ไม่พอใจเรื่องอะไร ยังมีความรู้สึกติดค้างอะไรในอดีต เป็นกลไกสำคัญเพื่อที่จะจัดการกระทำกับความรู้สึกที่ยังตกค้างในอดีต และพัฒนาหลักสูตรทางอารมณ์ต่อไป (Lopez, 1986 cited in Chickering and Reisser, 1993 : 104)

3.4 การเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเองหมายถึง การประเมินตนเองภายใน อันเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งกำหนดว่าบุคคลเห็นคุณค่าของตนและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากน้อยเพียงใด พิจารณาว่าตนเองสามารถเข้ากันได้กับโลกของตนเองอย่างเหมาะสมเพียงใด และคิดว่าตนเองสามารถทำอะไรได้ หรือทำอะไรไม่ได้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล(Cornfield, 1990 cited in Woolfolk, : 77)

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984:30) ได้ให้ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเอง(Self - esteem) ไว้ว่าเป็นการประเมินคุณค่าตนเอง แสดงถึงทัศนคติทางบวก หรือ ลบ เป็นการตัดสินคุณค่าแห่งตนเอง ทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าจะมีความสามารถ ความสำคัญ ประสบความสำเร็จและมีคุณค่า ซึ่งสังเกตได้จากคำพูดและ พฤติกรรมที่แสดงออก ซึ่งสอดคล้องกับโรเซนเบิร์ก(Rosenberg 1973:30) ที่ให้ความหมายว่า เป็นทัศนคติในทางบวกหรือทางลบต่อตนเอง ซึ่ง เบรินเดน (Branden, 1969 อ้างถึงใน Sukaesinee 1975: 11) ให้ความเห็นว่า ความรู้สึกมีคุณค่าแห่งตนเกิดจากการตัดสินกับมาตรฐานที่ตั้งไว้ คุณค่าแห่งตนจะลดลงถ้าบุคคลล้มเหลวในการเปรียบเทียบกับมาตรฐาน

โดยสรุป การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง ความคิด ความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ทั้งต่อตนเองในทางบวก และ ด้านลบ เกิดจากการตรวจสอบการกระทำและความสามารถของตนกับมาตรฐานที่ตั้งไว้ หรือเกิดจากการรับทัศนคติจากผู้อื่น

การเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตได้อย่างภาคภูมิใจ เพราะเมื่อบุคคลเห็นคุณค่าในตนเองก็จะมี ความมั่นใจในการแสดงออก และมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี ซึ่งธรรมชาติของการเห็นคุณค่าในตนเองมีลักษณะแตกต่างกันระหว่างบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำกับบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง ซึ่งโกเดนและเลส(Golden and Lesh,1997) กล่าวว่า

บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำมักจะคิดรู้สึก และ แสดงพฤติกรรมซึ่งแตกต่างจากบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง บุคคลซึ่งขาดหรือมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำนั้นมักจะขาดซึ่งความมั่นใจในตนเอง ไม่สามารถปกป้องสิทธิของตนไม่ว่าเรื่อง การพูด ทำทาง การปฏิบัติ ตลอดจนการขาด การดูแลสุขภาพร่างกาย มีการรับประทานอาหาร การช้ยา สุราในทางที่ผิด ตลอดจนการมีความสัมพันธ์ส่วนตัวล้มเหลวก่อให้เกิดผลเสียต่อตนเอง และบุคคลข้างเคียง บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำมักจะดูถูกตนเอง จำนวนหนึ่งมักจะเกลียดตนเอง หรือประเมินตนเองในทางเสียหาย ในทางตรงข้าม บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมองตนเองในแง่บวก มองว่าตนเองมีความสามารถ มีสมรรถนะและมีคุณค่า

มาสโลว์ (Maslow, 1970) แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- 1.) การเห็นคุณค่าในตนเองจากการยอมรับของตนเอง คือ ความต้องการมีความเข้มแข็ง ความสำเร็จ ความสามารถเพียงพอในการทำสิ่งต่างๆ ความเชื่อมั่น และมีอิสระ
- 2.) การเห็นคุณค่าในตนเองจากการยอมรับของผู้อื่น คือ ความต้องการมีชื่อเสียง เกียรติยศ ตำแหน่ง ความรุ่งเรือง มีอำนาจเหนือผู้อื่น ได้รับการยอมรับ ความสนใจ มีความสำคัญ หรือเป็นที่ชื่นชมของคนอื่น

นอกจากนี้ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984) ยังได้แบ่งองค์ประกอบของการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นองค์ประกอบที่เป็นลักษณะเฉพาะบุคคล และ องค์ประกอบภายนอกประกอบด้วย

1.) ลักษณะทางกายภาพ

ลักษณะรูปร่างหน้า การมีสุขภาพแข็งแรง ความคล่องแคล่วว่องไว มีอิทธิพลต่อความพอใจในตนมาก ทั้งนี้เพราะรูปร่างที่ปรากฏ จะเป็นตัวทำให้เกิดความประทับใจในตนเอง ซึ่งเกิดจากความคิดเห็นของผู้อื่นต่อรูปร่างของเรา ทำให้เกิดความเห็นคุณค่าในตนเองสูง

2.) สมรรถภาพ ความสามารถและผลงาน

การเห็นคุณค่าในตนเอง ขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำสิ่งต่างๆให้สำเร็จ ทั้งในด้านการเรียนและ สังคม การได้รับผลสำเร็จตามที่ตนต้องการ จะทำให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง ในทางบวก แต่ถ้าผลงานล้มเหลว ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกต่อตนเองในทางลบ หากเป็นเด็กในวัยเรียน สติปัญญา และสัมฤทธิ์ผลในการเรียน จะมีส่วนในการทำให้เกิดความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีต่อตนเอง แต่เด็กบางคนที่มีผลสัมฤทธิ์ในการเรียนต่ำ ถ้ามีความสามารถในด้านอื่นทดแทน เช่น การกีฬา ศิลปะ ก็จะมีรู้สึกมีคุณค่าในตนเองเท่ากับคนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงได้เช่นกัน

3.) ภาวะอารมณ์ ความรู้สึก

ภาวะอารมณ์เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกพอใจ ความเป็นสุข หรือความวิตกกังวล หรือภาวะอื่นๆ ที่อยู่ในตัวบุคคล ความรู้สึกของบุคคลมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่า

ค่าในตนเอง คนที่มีความรู้สึกต่อตนเองในทางที่ดี จะมีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมากกว่าคนที่มีความรู้สึกต่อตนเองในทางลบ

4.) ปัญหาต่างๆ และโรคภัยไข้เจ็บ

คนที่มีความสุขและสุขภาพจิตที่ไม่ดี จะมีความสัมพันธ์ ในทางลบ กับระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง

5.) ค่านิยมส่วนบุคคล

การเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละคน ขึ้นกับค่านิยมและการประเมินตนกับสิ่งต่างๆ ที่เขาให้ความสำคัญแตกต่างกัน บุคคลมีแนวโน้มที่จะใช้ค่านิยมของสังคมเป็นตัวตัดสินคุณค่าของคน ถ้าค่านิยมของเขาสอดคล้องกับสังคม จะทำให้มีการเห็นคุณค่าเพิ่มขึ้น แต่ถ้าค่านิยมส่วนตัวไม่สอดคล้องกับสังคม บุคคลจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำลง

6.) ความปรารถนา

การเห็นคุณค่าในตนเองขึ้นอยู่กับประเมินความสามารถ ผลงานของตนกับเกณฑ์มาตรฐานของตน ถ้าบุคคลมีความสามารถ หรือผลงานตรงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ก็จะมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูง แต่ถ้าบุคคลนั้นมีความปรารถนาสูงเกินไปจะเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ เนื่องจากความล้มเหลวของตน

7.) เพศ

สังคมและวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักจะให้ความสำคัญกับเพศชาย การประสบความสำเร็จของเพศชาย มักจะถูกมองว่าเกิดจากความสามารถ แต่ถ้าเป็นผู้หญิงกลับถูกมองว่าเป็นเพราะความพยายามหรือความโชคดี ดังนั้นส่วนใหญ่จึงพบว่าเพศชายมีความพอใจในตนสูงกว่าเพศหญิง แต่อย่างไรก็ตามทัศนคติต่อผู้หญิงและระดับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความแตกต่างกันระหว่างวัฒนธรรมด้วย

8.) ความสัมพันธ์กับครอบครัว

บรรยากาศในครอบครัว จะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกต่อตนเองมาก ครอบครัวที่อบอุ่น มีความเข้าใจกัน ให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่อย่างดี จะทำให้เห็นคุณค่าในตนเองสูง นอกจากบรรยากาศในครอบครัวแล้ว บุคลิกภาพของพ่อแม่ ค่านิยม ก็จะมีอิทธิพลต่อลูกเช่นกัน พ่อแม่ที่มีการเห็นคุณค่าในตัวเองสูง มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความยืดหยุ่น มั่นใจในตนเอง มีสัมพันธภาพที่ดีกับลูก จะทำให้เด็กเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองสูงเช่นกัน

9.) สถานภาพทางสังคม

สถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกัน การเปรียบเทียบตนเองกับบุคคลอื่น เช่น ตำแหน่งการงาน บทบาททางสังคม วงศ์ตระกูล สถานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น จะทำให้บุคคลได้รับการปฏิบัติทางสังคม คนรอบข้างต่างกัน ในคนที่มีสถานภาพทางสังคมสูงมักจะได้รับปฏิบัติดีกว่า ทำให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองสูง ซึ่งตรงข้ามกับคนที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ แต่จากการศึกษาพบว่าสถานภาพทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองสูง และบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

10.) เพื่อน

กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองเช่นกัน การเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อน เป็นที่ไว้วางใจของเพื่อน มักจะทำให้เห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าคนที่ไม่ได้รับการยอมรับจากเพื่อน ไม่เป็นที่สนใจจากเพื่อน บุคคลที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่ชอบตำหนิติเตียนและเยาะเย้ยเขาอยู่เสมอ จะทำให้เขาเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ โรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965) พบว่า คนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ มักจะเป็นคนเงี้ยวขริม ชอบเก็บตัว และเป็นที่ไม่ไว้วางใจของเพื่อน

แคนฟีลด์ (Canfield, 1990 cited in Woolfolk, 1998: 77) ได้นำเสนอกฤษฎี 13 ประการ ในการที่ผู้สอนสามารถจะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้น ดังต่อไปนี้

1. ทำให้เห็นว่าผู้เรียนมีคุณค่าและยอมรับผู้เรียนทั้งหมดทั้งปวง ยอมรับทั้งความพยายามและความสำเร็จ
2. ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ปลอดภัย สำหรับผู้เรียนทั้งทางกายภาพ และทางจิตวิทยา
3. มีความตระหนักในความอคติส่วนตัวของผู้สอนเอง
4. แน่ใจว่ากระบวนการสอนและการจัดกลุ่มให้นักศึกษามีความจำเป็น มีชีวิตง่าย ๆ เพื่อที่ผู้สอนจะใช้แก้ปัญหาของนักศึกษา หรือหลีกเลี่ยงที่จะไม่ปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาบางคน
5. ทำให้มาตรฐาน ในการประเมินชัดเจน ช่วยนักศึกษา ให้สามารถประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองได้
6. แสดงรูปแบบวิธีการที่เหมาะสมเกี่ยวกับ การวิพากษ์วิจารณ์ตนเอง ความอดทน และการให้รางวัลตนเอง
7. หลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบและการแข่งขันที่ทำลายล้างซึ่งกันและกัน แต่ให้การสนับสนุนนักศึกษา ให้แข่งขันกับตัวเอง เพื่อพัฒนาให้บรรลุสัมฤทธิ์ผลสูงขึ้นไปเป็นลำดับ
8. ยอมรับนักศึกษา ถึงแม้ว่าจะไม่ชอบพฤติกรรมหรือผลการทำงานบางอย่าง นักศึกษาควรจะมีควมรู้สึกมั่นใจในตนเอง ถึงแม้ว่าจะสอบตกข้อสอบชุดหนึ่ง หรือถูกทำโทษก็ไม่ได้หมายความว่านักศึกษาเหล่านั้นเป็นคนไม่ดี
9. ควรจะจำไว้เสมอว่า การตระหนักในตนเองเชิงบวกเกิดขึ้นจากความสำเร็จ ในการปฏิบัติงานในโลก และจากการได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าจากบุคคลสำคัญในสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล
10. กระตุ้นให้นิสิตนักศึกษา มีความรับผิดชอบสูงขึ้นเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ต่อเหตุการณ์ต่างๆ แสดงให้นักศึกษาเห็นว่าทุกคนมีข้อเลือกที่จะตอบสนองอย่างไร
11. จัดตั้งกลุ่มผู้สนับสนุน หรือกลุ่มเพื่อนขึ้นในสถานศึกษา เพื่อสอนนักศึกษา ให้รู้จักหนุ่ใจ ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน

12. ช่วยให้นักศึกษาให้ตั้งเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ระดมสมองเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของตนได้

13. บ่งชี้ให้เห็นขีดถึงค่านิยมซึ่งแตกต่างกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ วัฒนธรรมและสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนความสำเร็จที่น่าชื่นชมของชาติพันธุ์เหล่านี้ด้วย

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยหลายอย่างที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วย 4 อย่าง (Coopersmith, 1981 : 37-38) ดังนี้

1.) การได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลสำคัญรอบข้าง

2.) การประสบความสำเร็จในชีวิต ตามสถานภาพในสังคม และ สังคมเห็นพ้องเช่นกัน โดยมีปัจจัยย่อยๆ ดังนี้ คือ

2.1 การมีอิทธิพลและควบคุมผู้อื่นได้ ซึ่งแสดงถึงความมีอำนาจ

2.2 การได้รับการยอมรับ ความสนใจ ความรักใคร่ ซึ่งทำให้ตนรู้สึกว่ามี
ความสำคัญ

2.3 การเป็นบุคคลมีศีลธรรม ตามมาตรฐานของสังคม ซึ่งแสดงถึงการ
เป็นบุคคลที่มีคุณงามความดี น่าเชื่อถือศรัทธา

2.4 การประสบความสำเร็จตามมุ่งหวัง ซึ่งแสดงถึงการมีความสามารถ

3.) ความพยายามที่จะให้ได้มาในสิ่งที่ตนต้องการ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสำคัญ

4.) ขอบเขตของความสามารถที่จะวัดผลกระทบต่อบุคคล ความวิตกกังวล เพื่อ
ให้เกิดสภาวะสมดุล

จะเห็นได้ว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นพลังสำคัญอย่างหนึ่งในการผลักดันให้
บุคคลก้าวสู่ความสำเร็จในชีวิต

3.5 การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

สต็อกดิลล์ (Stogdill, 1974 อ้างในวิเชียร ชิวพิมาย, 2539) ผู้บุกเบิกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องภาวะผู้นำได้วิเคราะห์งานเขียน และงานวิจัยเกี่ยวกับการเป็นผู้นำมากกว่าหนึ่งร้อยเรื่องได้เขียนหนังสือ Handbook of Leadership: Survey of Theory and Research และได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเป็นข้อๆ 11 ประการด้วยกัน คือ

1.) ภาวะผู้นำคือ ศูนย์กลางของกระบวนการกลุ่ม(group process) เป็นศูนย์รวมของอำนาจ ศูนย์รวมของความร่วมมือ เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทั้งหลาย เป็นผู้ที่มีตำแหน่งสูงในกลุ่ม และเป็นผู้กำหนดจุดมุ่งหมายและกิจกรรมต่างๆ

2.) ภาวะผู้นำเป็นผลของบุคลิกภาพ ผู้นำจึงต้องมีบุคลิกภาพและลักษณะพิเศษแตกต่างจากคนอื่น เป็นที่นายกลยอนับถือ นำให้ความร่วมมือ

3.) ภาวะผู้นำ คือผลของการทำให้เกิดความยินยอม ถือว่าการเป็นผู้นำเป็นศิลปะของผู้นำที่จะทำให้ผู้ตามยินยอมให้ความร่วมมือ เชื่อฟัง ยกย่อง มีความจงรักภักดีและเป็นศิลปะที่จะทำให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่ผู้นำต้องการ

4.) ภาวะผู้นำคือ การใช้อิทธิพล (exercise of influence) แนวคิดนี้ถือว่าการเป็นผู้นำคือการมีอิทธิพลเหนือคนอื่นและให้คนอื่นปฏิบัติตามเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมาย มีอิทธิพลต่อกิจกรรมกลุ่มในความพยายามที่จะสร้างจุดมุ่งหมาย และทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย การมีอิทธิพลเหนือคนอื่นในที่นี้ไม่จำเป็นต้องใช้อำนาจบังคับหรือข่มขู่

5.) ภาวะผู้นำคือ การกระทำหรือพฤติกรรม กลุ่มนี้พยายามนิยามการเป็นผู้นำ ในรูปของการกระทำหรือพฤติกรรม เช่น ถือว่าการเป็นผู้นำคือพฤติกรรมของบุคคลขณะที่กำลังทำการกลุ่ม ประสานการทำงานกลุ่ม ซึ่งอาจเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมงาน การยกย่องหรือตำหนิสมาชิก การแสดงความสนใจในสวัสดิการของสมาชิก

6.) ภาวะผู้นำคือ รูปแบบของการเกลี้ยกล่อม(persuasion) แนวคิดนี้ถือว่าการเป็นผู้นำเป็นศิลปะการเกลี้ยกล่อมบุคคล ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติภารกิจเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ เป็นการเกลี้ยกล่อมให้คนอื่นทำตามโดยไม่ใช้การข่มขู่บังคับหรือใช้อำนาจ

7.) ภาวะผู้นำ คือ ความสัมพันธ์ของพลังอำนาจ (power relation) กลุ่มนี้มีแนวความคิดว่า การเป็นผู้นำคือ ความแตกต่างของพลังอำนาจระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ผู้นำยอมใช้พลังอำนาจทางหนึ่งทางใดให้ผู้ตามปฏิบัติตาม

8.) ภาวะผู้นำคือ เครื่องมือการบรรลุวัตถุประสงค์ กลุ่มนี้มีแนวความคิดว่า การเป็นผู้นำเป็นเครื่องมือที่มีค่าอย่างหนึ่งในการทำให้กลุ่มได้บรรลุจุดมุ่งหมาย และทำให้สมาชิกพึงพอใจ ผู้นำต้องจัดสถานการณ์ในการทำงานโดยประหยัด ทั้งการลงทุนและเวลา ต้องหาวิธีการที่จะสนองความต้องการของสมาชิก

9.) ภาวะผู้นำคือ ผลของปฏิสัมพันธ์ (interaction) การเป็นผู้นำมิใช่สาเหตุหรือการควบคุม แต่เป็นผลของการกระทำของกลุ่ม การเป็นผู้นำเป็นกระบวนการที่บุคคลกระตุ้นซึ่งกันและกัน มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การเป็นผู้นำจึงเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่ม

10.) ภาวะผู้นำคือ ความแตกต่างของบทบาทในสังคมใดๆ สมาชิกแต่ละคนมีบทบาทที่แตกต่างกัน ผู้บังคับบัญชาจะต้องแสดงบทบาทของผู้นำซึ่งซึ่งแตกต่างจากบทบาทของผู้ตาม ตามแนวความคิดนี้เน้นให้เห็นว่าผู้นำจะต้องมีบทบาทอย่างไรบ้าง

11.) ภาวะผู้นำคือ การมีความคิดริเริ่มในการงาน การเป็นผู้นำมิใช่มีตำแหน่งหน้าที่โดยไม่กระตือรือร้น แต่การเป็นผู้นำ เป็นกระบวนการที่ต้องการความริเริ่มและหาทางบำรุงรักษากิจการที่ปฏิบัติภารกิจที่สำคัญของผู้นำ ตามแนวความคิดนี้คือ ต้องมีความริเริ่มทั้งความคิดและการกระทำช่วยบำรุงรักษาโครงสร้างของหน่วยงาน ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ เพื่อที่จะบรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้

จากความหมายของภาวะผู้นำ เราอาจสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเป็นเรื่องซึ่งเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ พฤติกรรมและคุณลักษณะของบุคคล ที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกของกลุ่ม

ให้เป็นหัวหน้า เป็นผู้แทน เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรม ให้เป็นผู้มีอำนาจ ซึ่งอาจจะมาจากการแต่งตั้งหรือไม่ก็ได้ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ (leadership can be learned) ภาวะผู้นำไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นตามพันธุกรรม หรือพรสวรรค์เฉพาะบุคคลเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ต้องอาศัยการฝึกฝนซึ่งเริ่มต้นจากการเป็นผู้มีส่วนร่วมในกลุ่ม และพัฒนาภาวะผู้นำขึ้นได้จากประสบการณ์

3.6 แนวคิดการบูรณาการ

เป็นแนวคิดที่สนับสนุนปรัชญาการพัฒนา นักศึกษา อย่างครบถ้วนเป็นองค์รวม มีผู้กล่าวถึงแนวคิดบูรณาการ ดังนี้

“การพัฒนาศึกษานั้น ไม่ใช่หน้าที่ของอาจารย์ผู้สอน ผู้บริหารมหาวิทยาลัย หรือบุคลากรกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกัน โดยถือเป็นหน้าที่ของสถาบัน” (Miller & Prince , 1976)

“การบูรณาการ คือการประมวลหน่วยย่อยทั้งหลายที่มีจุดประสงค์ร่วมกัน เข้าเป็นองค์ประกอบที่ทำหน้าที่ประสานกลมกลืนกันเป็นองค์รวมหนึ่งเดียว อันทำให้เกิดความสมดุลที่มีความครบถ้วนสมบูรณ์ในตัว (พระธรรมปิฎก ,2540)

3.7 แนวคิดวิธีดำเนินการเพื่อพัฒนานักศึกษาให้เป็นที่พึงประสงค์

ทบวงมหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาวิธีการในการวิธีดำเนินการเพื่อพัฒนานักศึกษาให้เป็นที่พึงประสงค์ขึ้น เพื่อทำหน้าที่ศึกษา พิจารณาหาแนวทางการนำเสนอรูปแบบโครงสร้างการบริหารงานด้านกิจการนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อการพัฒนา นักศึกษาอย่างสมบูรณ์ ซึ่งคณะทำงานได้สรุปผลการประชุมที่เป็นสาระสำคัญบางส่วนดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย ,2540)

1.) ในการสร้างบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีปัญหาบางส่วนเกิดจากโครงสร้างองค์กร เช่นความไม่เข้าใจและไม่ประสานกันระหว่างวิชาการและกิจการนักศึกษา การให้ความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน

2.) บุคลากรในสถาบันต้องเข้าใจปรัชญาการพัฒนานักศึกษาให้ตรงกัน โดยต้องทำหน้าที่ได้ทั้งวิชาการและกิจกรรมนักศึกษา

3.) ต้องคำนึงถึงการบูรณาการงานพัฒนานักศึกษาในทุกระบบเข้าด้วยกัน

จํารูญ ฃ ระนอง (2544) กล่าวถึงการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนา นักศึกษา 3 รูปแบบ คือ

1.) การจัดการศึกษาในระบบ (Formal Education) เป็นการจัดการศึกษาในหลักสูตรของแต่ละสถาบัน มีการเรียนการสอนในห้องเรียนบางวิชา มีการเรียนการสอนนอกห้องเรียนในรูปกิจกรรมของวิชาเรียน ซึ่งมีใช้กิจกรรมนักศึกษา

การจัดการศึกษาในระบบ ได้ผลดีเพียงบางเรื่อง เช่น สถิติปัญญา ความรู้ในวิชาการ วิชาชีพ ทักษะการศึกษาค้นคว้า แต่ไม่ค่อยเกิดผลในด้านคุณภาพเรื่องอื่น ๆ และไม่ค่อยมีผลต่อการพัฒนาทางด้านคุณธรรมและคุณค่า

2.) การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นกิจกรรมนักศึกษาที่นักศึกษาเป็นเจ้าของ ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหา โดยมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษาให้คำปรึกษาแนะนำ ควบคุม ดูแล กำกับ เป็นกิจกรรมนักศึกษาระดับสโมสร สภานักศึกษาฝ่ายชมรม คณะ ชุมนุม ฯลฯ

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ผลดีในการพัฒนาทางด้านคุณธรรม คุณค่า และบางเรื่องของคุณภาพ เช่น ความสามารถในการทำงานร่วมกัน เป็นผู้นำ ผู้ตามที่ดีในระบอบประชาธิปไตย อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ตามความต้องการของแต่ละบุคคล รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม แต่ไม่ได้ผลมากนักในการพัฒนาทางด้านสถิติปัญญา ความรู้ทางด้านวิชาการ วิชาชีพ

3.) การจัดการศึกษานอกระบบ (Non Formal Education) เป็นการศึกษาที่ฝ่ายกิจการนักศึกษาจัดเป็นหลักสูตรเพื่อพัฒนาแก่นักศึกษาบางกลุ่มให้มีพัฒนาการที่เหมาะสมและถูกต้อง เพื่อที่จะเข้ารับการศึกษตามอัธยาศัย หรือในระบบต่อไป เช่นการฝึกอบรมนักศึกษา เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และเทคนิคต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในกิจกรรมนักศึกษาต่อไป

การจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาความพร้อมให้นักศึกษาเข้าสู่การศึกษาในระบบ และเสริมให้มีขีดความสามารถในการจัดและเข้าร่วมในการศึกษตามอัธยาศัย

จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งมีผลให้เกิดพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หากพิจารณามาตรา 6, 7, 15, 22, 23, 24, 25, 26, 28 อย่างละเอียด จะสรุปได้ว่าการพัฒนานักศึกษา มีวัตถุประสงค์หลักคล้ายกับที่กล่าวมาแล้ว คือ ให้มีคุณภาพ (เก่ง), คุณธรรม (ดี), คุณค่า (มีประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม) แต่ได้เพิ่มความเข้มทางด้านคุณภาพมากยิ่งขึ้น คือ ให้เป็นผู้ใฝ่รู้จริง (รู้ลึก) ใฝ่หาวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการศึกษาหาความรู้ให้เท่าทันโลก เรียนรู้วิธีการศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และต้องปฏิบัติให้เกิดทักษะจนเกิดลักษณะนิสัยเพื่อให้เกิดการศึกษาตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาได้

หากพิจารณาในอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า การจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบในสถาบันอุดมศึกษาที่จัดกันอยู่ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่จะให้นักศึกษามีคุณภาพ คุณธรรม และคุณค่า ครบถ้วน เนื่องจากการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ ยังไม่สมดุลกัน การที่จะให้เกิดความสมดุลภายใต้วิกฤตเศรษฐกิจ สังคม การเงิน การคลัง ปัจจุบัน ภายใต้ผลกระทบจากกระแส

โลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศปัจจุบันภายใต้สภาพของอาจารย์ส่วนใหญ่ไม่เห็นงานกิจการนักศึกษาเป็นภาระที่สำคัญต่อการพัฒนานักศึกษา และนักศึกษาเองยังไม่เห็นความสำคัญและประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยวิธีหนึ่ง

ความเป็นไปได้ที่จะให้เกิดความสมดุลภายใต้สถานการณ์เช่นนี้ คือการบูรณาการของการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ โดยให้การศึกษาตามอัธยาศัยสามารถเทียบโอนหน่วยกิตกับการศึกษาในระบบ และการศึกษานอกระบบก็สามารถเทียบโอนหน่วยกิตกับการศึกษาในระบบ โดยที่การศึกษานอกระบบมีความสัมพันธ์และเสริมกันกับการศึกษาตามอัธยาศัย

หากจัดการศึกษาเช่นนี้ได้ งานที่อาจารย์ปฏิบัติเพื่อพัฒนานักศึกษาในการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ สามารถนับเป็นการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ทั้งสิ้น อาจารย์ที่จะร่วมในการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษานอกระบบจะมีมากขึ้นตามความเหมาะสมของงานอย่างแท้จริง สำหรับการศึกษาระบบก็จำเป็นต้องปรับวิธีการเพื่อให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่เพิ่มความเข้มข้นของคุณภาพมากยิ่งขึ้นในปัจจุบัน

หากพิจารณาการจัดการศึกษาในรายวิชาของการจัดการศึกษาในระบบที่จัดในสถาบันอุดมศึกษา พอจะเทียบได้ดังนี้

ปัจจัยนำเข้า(Input) คือ นักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา

กระบวนการผลิต(Process) คือ กระบวนการเรียนการสอนที่อาจารย์และนักศึกษาร่วมกันดำเนินการตามแผนการดำเนินงาน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดและตกลงร่วมกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้เขียนกำหนดไว้แน่ชัด ภายใต้กรอบเวลา ที่มีการวัดและประเมินผลกระบวนการ และบุคคลทั้งอาจารย์และนักศึกษา

ผลผลิต(Output) คือ นักศึกษาที่ผ่าน กระบวนการเรียนการสอน(Process) มาเรียบร้อยแล้ว สามารถวัดและประเมินผลนักศึกษาออกมาเป็น A, B, C, D, F ได้จากการใช้แบบทดสอบที่สร้างขึ้นได้ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ รวมทั้งการวัดและประเมินผลตัวนักศึกษาในขณะที่อยู่ในขั้นดำเนินการกระบวนการอยู่ด้วย

ผลกระทบ(Outcome) คือ ประสิทธิภาพหรือประสิทธิผลที่บัณฑิตได้ปฏิบัติตนอยู่ในสังคม ทั้งภายนอกและภายในสถาบัน ซึ่งมีผลต่อการดำเนินการขั้นปัจจัยนำเข้า(Input) และกระบวนการเรียนการสอน(Process) ของการจัดการศึกษาในวิชานั้นหรือวิชาอื่นอีกต่อไป

จากการพิจารณาหากสามารถจัดกิจกรรมนักศึกษา (การศึกษาตามอัธยาศัย) และการศึกษานอกระบบ (หลักสูตรพัฒนาที่ฝ่ายกิจการนักศึกษาจัดขึ้นเพื่อพัฒนานักศึกษา) ให้มีองค์ประกอบเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ โดยนักศึกษารับรู้วัตถุประสงค์เช่นเดียวกัน จึงน่าจะเทียบโอนหน่วยกิตกันได้ เช่น วิชา ก. ในหลักสูตร มีเนื้อหาวิชาการเรียนการสอนที่อาจารย์ใช้สอน มีการวัดประเมินผล อาจารย์ผู้สอนดำเนินการตามขั้นตอน ภายใต้กรอบเวลาที่กำหนด มีการวัดผลและประเมินผลการศึกษาออกมาเป็นคะแนนให้กับนักศึกษา

การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (กิจกรรมนักศึกษา) เช่นโครงการ ข. มีวัตถุประสงค์พ้องต้องกันกับเนื้อหาวิชา ก. มีกระบวนการดำเนินงานโดยมีอาจารย์แนะนำ ควบคุม ดูแล กำกับ

เป็นไปตามข้อตกลงร่วมกันระหว่างสมาชิก และคณะกรรมการโครงการของชมรมที่ได้มีการเขียนเป็น โครงการไว้ หากสามารถวัดผลทั้งจากการดำเนินกระบวนการ และวัดจากเสร็จสิ้นกระบวนการอาจารย์สามารถประเมินผลการศึกษานักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมออกมาเป็นคะแนนให้กับนักศึกษาได้ด้วย หากดำเนินการเช่นนี้ กิจกรรมนักศึกษาโครงการนั้น ๆ สามารถประกันคุณภาพได้ด้วย ผลคะแนนของนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ ข. สามารถเทียบโอนได้กับวิชา ก. ภายใต้อาจารย์ที่ต้องการและร้องขอจากนักศึกษา หากทำได้เช่นนี้อาจารย์ที่ปรึกษาโครงการ ข. สามารถมีได้หลายคน ทำงานเป็นทีมให้คำปรึกษาแนะนำ ดูแล กำกับ นักศึกษาในโครงการจำนวนมาก อัตราส่วนจำนวนอาจารย์ต่อนักศึกษามีสูงขึ้นได้ ประสิทธิภาพก็น่าจะมีมากขึ้น

ทำนองเดียวกันกับการจัดการศึกษานอกระบบ เช่น สถาบันจัดโครงการฝึกอบรมผู้นำนักศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการกิจกรรมนักศึกษา โดยจัดเนื้อหาให้ตรงกับเนื้อหาในวิชาการบริหารจัดการกิจกรรมนักศึกษา ซึ่งเป็นวิชาของการศึกษาในระบบที่นักศึกษาลงทะเบียนเรียนในหลักสูตรผลการฝึกอบรมนักศึกษาสามารถนำผลที่ได้ไปเทียบโอนหน่วยกิต ภายใต้อาจารย์ที่ต้องการและร้องขอจากนักศึกษา โดยไม่ต้องใช้วิธีเรียนแบบการศึกษาในระบบได้ด้วย

ดังนั้น นักศึกษาบางคนอาจเรียนวิชาโดยลงทะเบียนเรียนแบบการศึกษาในระบบตามปกติ แต่อาจมีบางคนเทียบโอนหน่วยกิตจากการศึกษาตามอัธยาศัยหรือจากการศึกษานอกระบบ น่าจะเกิดผลดีต่อผลการศึกษา

หากปฏิบัติได้เช่นนี้ จะทำให้การจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ เกิดบูรณาการกันได้ จะได้กลมกลืนกัน มีส่วนเสริมกัน มีแตกต่างกันเฉพาะวิธีการศึกษา ต่างกับที่กิจกรรมนักศึกษา นักศึกษาเข้าร่วมและดำเนินการด้วยความเต็มใจ สมัยครใจ มีความสุขและสนุกในการเข้าร่วมและดำเนินการ ได้มีส่วนคิด ทำและแก้ปัญหาเองจากประสบการณ์จริง และได้เรียนรู้จากสนามจริง ๆ ความ กลมกลืนกับระหว่างฝ่ายวิชาการกับฝ่ายกิจการนักศึกษาจะเกิดขึ้น เพราะเป็นงานพัฒนานักศึกษาเหมือนกัน ฝ่ายวิชาการเดิมที่เน้นการเรียนการสอนในชั้นเรียน กิจการนักศึกษาเน้นการเรียนการสอนนอกห้องเรียนแต่เกิดการเรียนการสอนในภาคสนาม และจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนานักศึกษาบางกลุ่มในบางเรื่อง เพื่อประโยชน์ในการสร้างความร่วมมือให้การจัดกิจกรรมนักศึกษาที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ต่างก็เป็นวิธีการเรียนการสอนที่สามารถยังเกิดผลในวิชาการเหมือนกัน จึงต่างก็มีความสำคัญและเป็นการปฏิบัติหน้าที่การสอนทั้ง 2 แบบต่อไปจะเกิดการประสาน กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ เกิดบูรณาการระหว่างฝ่ายวิชาการและฝ่ายกิจการนักศึกษา

4. หลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวกับชนบทศึกษา

ทบวงมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการโครงการชนบทศึกษามาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2538 เป็นต้นมา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์กลางกำหนดนโยบาย สนับสนุนประสานงานการศึกษาวิจัย เกี่ยวกับชนบทและปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชนบทไทย เพื่อสนับสนุน

การเรียนการสอนชนบทศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อแสวงหาแนวทางในการวางแผนพัฒนาชนบท เป็นแหล่งกลางในการรวบรวมสถิติข้อมูลองค์ความรู้เกี่ยวกับชนบทศึกษา โดยมีรูปแบบการบริหารโครงการ 2 ระดับ คือ

1.) ระดับทบวงมหาวิทยาลัย เป็นการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงาน และความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความรู้ความชำนาญและข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทและจัดหางบประมาณแหล่งเงินทุน เพื่อสนับสนุนโครงการและการดำเนินงานในระดับมหาวิทยาลัย

2.) ระดับสถาบัน เป็นการจัดการเรียนการสอน การศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ การฝึกอบรม และให้บริการวิชาการในรูปแบบต่างๆ

การเรียนการสอนวิชาชนบทศึกษา ปัจจุบันปรากฏอยู่ในวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรที่มีอยู่ในมหาวิทยาลัย ตั้งแต่ระดับวิชาศึกษาทั่วไป เช่นวิชามนุษย์กับสิ่งแวดล้อม วิชาไทยคดีศึกษา วิชาสังคมวิทยาชุมชน วิชาชนบทศึกษา ระดับประกาศนียบัตรบัณฑิต เช่น หลักสูตรประกาศนียบัตร บัณฑิตอาสาพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยขอนแก่น หลักสูตรประกาศนียบัตร บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตปริญญาตรีที่เกี่ยวข้องกับชนบทศึกษา เช่น หลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีชนบท มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตปริญญาโทที่เกี่ยวข้องกับชนบทศึกษา เช่น หลักสูตรการจัดการและการวางแผนพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล หลักสูตรการวางแผนชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หลักสูตรชนบทศึกษากับการพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หลักสูตรที่ผลิตบัณฑิตปริญญาเอกที่เกี่ยวข้องกับชนบทศึกษา เช่น หลักสูตรการวางแผนและพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยแม่โจ้ หลักสูตรการพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น

5.แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบ

5.1 ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการได้ให้ความหมายของคำว่า รูปแบบ ไว้หลายแนวคิด และใช้ชื่อเรียกแตกต่างกันดังเช่น

สุบรรณ พันธ์วิภาส และชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์ (2522 : 22-23) ได้ใช้คำว่า แบบจำลอง (Model) หมายถึง การย่อหรือเลียนแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏอยู่ในโลกแห่งความเป็นจริงของปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยในการจัดระบบความคิดในเรื่องนั้นให้ง่ายขึ้นและเป็นระเบียบ สามารถเข้าใจลักษณะอันสำคัญของปรากฏการณ์นั้นได้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537 : 41) ใช้คำว่า ตัวแบบ (Models) หมายถึงลักษณะการจำลองสภาพความเป็นจริงว่าถ้าจะให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้นั้น จะมีสิ่งใดบ้างที่น่าจะได้นำมา

ศึกษาและพิจารณา เพราะตัวแบบเป็นสิ่งที่ได้มาจากทางเลือกแต่ละทางที่มีระดับของการบรรลุวัตถุประสงค์

น้อมศรี เคท และคณะ (2527 : 5) ให้ความหมายของรูปแบบการนิเทศ หมายถึง องค์ประกอบที่สำคัญในการนิเทศ ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ บทบาทหน้าที่ของผู้นิเทศ คุณสมบัติของผู้นิเทศ กระบวนการนิเทศและกิจกรรมการนิเทศ แสดงให้เห็นว่า รูปแบบของลักษณะใดลักษณะหนึ่งจะมีความหมายเฉพาะลงไปตามลักษณะนั้น

รูปแบบการสอน (Teaching Model) เซย์เลอร์ และคณะ (Saylor and others, 1981) กล่าวถึงว่าหมายถึง แบบหรือแผน (Pattern) ของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมนั้น จำนวนหนึ่งที่มีความแตกต่างกัน เพื่อจุดหมายหรือเป้าหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง

ลักษณะที่อธิบายแยกย่อยลงไปอีกในรูปแบบการสอน จอยซ์ และเวล (Joyce & Weil, 1986) ให้คำจำกัดความของรูปแบบการสอนไว้ว่าเป็นรูปแบบหรือแผนการสอนที่สามารถนำไปใช้เพื่อปรับหลักสูตร หรือรายวิชาที่สอนและนำไปใช้เพื่อเลือกเนื้อหาที่นำมาสอน รวมทั้งเป็นแนวทางในการปฏิบัติการสอนของครู

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง แบบจำลอง แบบแผน หุ่นจำลอง หรือโครงสร้างที่สร้างขึ้นเพื่อแทนสภาพความเป็นจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกายวิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

5.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบแบ่งออกได้หลายประเภท ดังแนวคิดของคีฟ (Keeves, 1997 : 386-393) แบ่งรูปแบบออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

- 1.)รูปแบบที่เหมือน ๆ กัน หรือที่อุปมาได้กับสิ่งอื่น (Analogue Models)
- 2.)รูปแบบที่อธิบายความหมาย หรือที่ให้ความหมาย (Semantic Model) ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ
- 3.)รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ หรือเป็นแบบแผน หรือเป็นโครงการ (Schematic Models)
- 4.)รูปแบบที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ ที่มีความถูกต้องแน่นอน (Mathematical Models)
- 5.)รูปแบบที่แสดงเหตุผล (Causal Models)

นอกจากนั้นรูปแบบยังจำแนกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

5.2.1 แบบจำลอง

สุบรรณ พันธ์วิवास และชัยวัฒน์ บัญจพงษ์ (2522) ให้ความเห็นว่า แบบจำลองอาจแสดงในรูปของความความสัมพันธ์ในเชิงคณิตศาสตร์ ซึ่งเรียกว่า แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ หรืออาจแสดงออกเป็นแบบแนวความคิดก็ได้ แบบจำลองอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกัน

เช่น อาจเรียกตามการแยกประเภท (Typology) กรอบแนวคิด (Conceptual Framework) หรือ การแยกเป็นชนิด (Taxonomy)

5.2.2 รูปแบบการสอน

ประเภทของรูปแบบการสอน เซย์เลอร์ และคณะ (Saylor and others, 1981) ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

- 1.) รูปแบบการสอนที่เน้นเนื้อหา เช่น การบรรยาย การอภิปราย เป็นต้น
- 2.) รูปแบบการสอนที่เน้นสมรรถภาพ เช่น การทำแบบฝึกหัด บทเรียน โปรแกรมสำเร็จรูป เป็นต้น
- 3.) รูปแบบการสอนที่เน้นคุณลักษณะ เช่น การศึกษาค้นคว้าเป็นกลุ่ม การเรียนแบบสืบสวนสอบสวน
- 4.) รูปแบบการสอนที่เน้นความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เช่น การเรียนแบบเอกเทศ การเรียนด้วยตนเอง เป็นต้น

ประเภทการสอน จอยซ์และเวล (Joyce & Weil, 1986 : 1-22) ได้แบ่งประเภทของรูปแบบการสอน ออกเป็น 4 ประเภท คือ

- 1.) รูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาตนเอง เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการพัฒนาตัวบุคคล พัฒนาเอกลักษณ์ และการพัฒนาด้านอารมณ์ เช่น การสอนที่ไม่ใช่การสอนโดยตรง การสอนที่ให้เกิดความตระหนักด้วยตนเอง
- 2.) รูปแบบการสอนที่เน้นทางด้านสังคม เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การทำงานเป็นกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมุติ
- 3.) รูปแบบการสอนที่เน้นกระบวนการสอนเทศ เป็นกระบวนการสอนที่เน้นการพัฒนาในด้านการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล เช่น การสอนให้คิดแบบอุปนัย การสอนให้ฝึกคิด การฝึกให้ให้ซักถาม การฝึกให้จำ
- 4.) รูปแบบการสอนที่เน้นด้านพฤติกรรม เป็นรูปแบบการสอนที่เน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคล เช่น การสอนให้เรียนรู้การควบคุมตนเอง การฝึกและการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบในการสร้างรูปแบบการสอน 4 องค์ประกอบ จอยซ์และเวล ได้เสนอดังนี้

- 1.) การกำหนดทิศทางของรูปแบบการสอน (Orientation to the Model) เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบการสอน เช่น ทฤษฎี จุดมุ่งหมาย แนวคิดพื้นฐาน เป็นต้น
- 2.) รูปแบบการสอน (The Model of Teaching) เป็นการอธิบายรายละเอียดของรูปแบบ เช่น ขั้นตอนการสอน การจัดลำดับกิจกรรม บทบาทของครู การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และการใช้สื่อการสอน

3.) การประยุกต์ใช้รูปแบบการสอน (Application) เป็นการอธิบายถึงวิธีการใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียน การจัดเนื้อหาวิชาที่เหมาะสมกับผู้เรียน

4.) การประเมินผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน (Instructional and Nurturant Effects) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้จากการสอนที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่เกิดจากวิธีการสอนและการให้การศึกษาตามรูปแบบการสอน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า รูปแบบสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทหลัก โดยในแต่ละรูปแบบสามารถแบ่งออกเป็นรูปแบบย่อยได้อีกตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของรูปแบบนั้น ๆ และมีองค์ประกอบของรูปแบบแตกต่างกันตามเป้าหมายของรูปแบบการสอนนั้น ๆ

5.3 รูปแบบกระบวนการพัฒนานักศึกษา (Student Development Process Model)

รูปแบบกระบวนการพัฒนานักศึกษา สร้างโดยมิลเลอร์และปรินซ์ (Miller and Prince, 1976) เป็นรูปแบบการพัฒนานักศึกษาที่สามารถนำมาใช้ได้โดยทั่วไปและเป็นโครงการส่งเสริมการพัฒนานักศึกษาของสมาคมบุคลากรอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย (American College Personnel Association) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม ดังนี้

5.3.1 การตั้งเป้าหมายในการพัฒนานักศึกษา เนื่องจากนักศึกษาส่วนมากเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยโดยไม่มีเป้าหมายในการประกอบอาชีพและเป้าหมายในชีวิตที่แน่นอน เมื่อนักศึกษาเข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแล้วจึงพบว่าตนเองไม่มีความเหมาะสมกับสาขาวิชาวิชาที่เรียนทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น การประสบปัญหาในการเรียน การออกจากสถาบันการศึกษา กลางคัน ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาโดยความร่วมมือของบุคลากรทุกฝ่าย ตั้งแต่ ผู้บริหาร คณาจารย์บุคลากรนักศึกษา รวมทั้งนักศึกษาร่วมกันพัฒนานักศึกษาในด้านการจัดการเรียนการสอน การ ฝึกอบรม การพัฒนานักศึกษานอกหลักสูตร และกิจกรรมนักศึกษา เพื่อช่วยให้นักศึกษาได้กำหนดพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา และเป้าหมายของสถาบันได้ ชัดเจนมากขึ้น ทำให้นักศึกษามีเป้าหมายที่แน่นอน

5.3.2 การประเมินระดับการพัฒนาของนักศึกษา เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักศึกษารู้ถึงสภาพหรือระดับการพัฒนาตนเอง ซึ่งประกอบด้วย 6 ลำดับขั้นตอนดังนี้

- 1.) ประเมินความต้องการพัฒนาของนักศึกษา
- 2.) ประเมินเป้าหมายและวัตถุประสงค์เฉพาะทั้งในด้านการศึกษาและด้านส่วนตัว
- 3.) ประเมินระดับการพัฒนาโดยละเอียดทั้งปัจจุบันและที่ประสบความสำเร็จแล้ว
- 4.) ประเมินการจัดทำแผนการพัฒนาโดยใช้ทรัพยากรและยุทธวิธีต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์
- 5.) ประเมินผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6.) ประเมินผลในลักษณะที่มุ่งสู่เป้าหมายที่วางไว้และเป้าหมายขั้น

สุดท้าย

5.3.3 วิธีดำเนินการพัฒนานักศึกษา รูปแบบการพัฒนานักศึกษาได้กำหนดวิธีการดำเนินการที่ใช้การพัฒนานักศึกษา 3 วิธี คือ

1.) การสอน เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในสถาบันอุดมศึกษา เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างอาจารย์ และบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษา เพื่อปรับสภาพการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนานักศึกษา เช่น การเปิดวิชา การจัดโครงการ ฝึกอบรม เป็นต้น

2.) การเป็นที่ปรึกษา เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาหรือการแนะแนว เพื่อช่วยทำให้ความต้องการ และความสามารถของนักศึกษาชัดเจนยิ่งขึ้น และช่วยในการวางแผนในการพัฒนานักศึกษาสอดคล้องกับความต้องการ และความสามารถของนักศึกษา

3.) การจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้เป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการพัฒนานักศึกษา

5.3.4 การประเมินโปรแกรมการพัฒนานักศึกษา เป็นการประเมินประสิทธิภาพ และความเหมาะสมของโปรแกรมการพัฒนานักศึกษา โดยการตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมของโปรแกรมกับเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักศึกษา

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าในประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ และในต่างประเทศแม้ว่าจะมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงบริการในระดับมัธยมศึกษา มากมาย แต่ในระดับอุดมศึกษายังมีผู้ศึกษาไม่มากนัก ซึ่งจะขอยกมาแสดงดังนี้

เกล (Kiel, 1972 - [http:// www.studyaboad.com/psl/bib.html](http://www.studyaboad.com/psl/bib.html)) ได้ศึกษาผลของการเรียนรู้เชิงบริการใน North Carolina เพื่อหาคำตอบ จากรายงานของนักศึกษาว่าเขาเรียนรู้อะไรจากการเรียนรู้เชิงบริการ และอะไรเป็นเงื่อนไขที่จะสนับสนุนการเรียนรู้นั้น ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ความรู้สึกที่เกิดขึ้นของนักศึกษา คือ (1.) การพัฒนาให้เป็นคนมีความหวัง, ทศนคติที่เป็นความเอื้ออาทรแก่ชุมชนที่มีปัญหา (2.) เกิดแรงกระตุ้นเพิ่มมากขึ้นให้ทำงานและเรียนในชุมชน (3.) มีโอกาสในการเรียนรู้บุคลิกภาพจากการแสดงออกจริงๆ (4.) ผลกระทบที่เกิดขึ้นทันทีกับนักศึกษา คือพฤติกรรมและแผนอนาคต

สมิท (Smith, 1993 - [http:// www.studyaboad.com/psl/bib.html](http://www.studyaboad.com/psl/bib.html)) ได้ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ณ มหาวิทยาลัยแห่งรัฐแมรี่แลนด์ เพื่อจะแยกแยะและกำหนดศัพท์ที่แทนผลผลิตของการเรียนรู้เชิงบริการ สมิทได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์รายคน และแบบกลุ่มโดยแยกเป็นระดับสถาบัน เก็บข้อมูล 4 สถาบัน และ

ระดับชาติ ผลการศึกษาพบว่า ผลผลิตของการเรียนรู้เชิงบริการนั้นสามารถแยกได้เป็น 13 คุณสมบัติ และส่วนใหญ่ ขึ้นต้นด้วยเสียงพยัญชนะตัว "C" คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Personal Connections) การพัฒนาอาชีพ การพัฒนาเป้าหมาย(Career Development/Goal Setting)การเปลี่ยนแปลง(Change) ความสามารถด้านต่างๆ(Competencies) การบริจาคหรือการช่วยเหลือ ผู้อื่น(Contribution)การพัฒนาจิตวิญญาณ(Spiritual Development) ความผูกพัน(Commitment) ชัดชัดโปร่งใส(Clarification of Values) การเผชิญหน้ากับสิ่งต่างๆ (Confrontation)การเชื่อมโยงกับหลักสูตร(Cognitive Connections/ Curriculum) มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง(self-concept)การเป็นพลเมืองดี (Civic Participation) การจัดการอารมณ์ (Emotions.)

เอเลอร์ (Eyler,1993 - The Journal of Cooperative Education,v29 n1 p41-52 - [http:// www.studyabroad.com/psl/bib.html](http://www.studyabroad.com/psl/bib.html)) ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะการเรียนของนักศึกษาที่มีประสบการณ์การฝึกงานต่างกัน โดยนักศึกษากลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่ฝึกงานเต็มเวลาในบริษัทธุรกิจ อีกกลุ่มหนึ่งฝึกงานโดยการบริการสังคม นักศึกษาทั้งหมดได้รับการมอบหมายงานในลักษณะเดียวกันโดยให้ทำงานเป็นกลุ่ม ผลปรากฏว่า กลุ่มที่ 1 จะใช้วิธีการเลือกบทความในวารสารมาร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งพยายามดึงกิจกรรม และประสบการณ์ภาคสนามเข้ามาเกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมาย และใช้เครือข่ายของข้อมูลข่าวสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนต่างมหาวิทยาลัย ซึ่งได้เข้าทำงานในองค์กรใหญ่ๆ ข้อสังเกตคือ กลุ่ม 1 จะขาดโอกาสที่จะเห็นความเกี่ยวเนื่องของวิชาการกับชีวิตจริงใน องค์กรที่ซับซ้อนขึ้น

โคเฮนและคินเซ (Cohen & Kinscy, 1994 - Journalism Educator,v48 n4 p4-14 - [http:// www.studyabroad.com/psl/bib.html](http://www.studyabroad.com/psl/bib.html)) ได้ศึกษาเรื่องประสบการณ์การบริการและการพัฒนาด้านศีลธรรมของนักศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 167 คน เป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์บริการ 88 คน และอีก 79 คน ไม่มีประสบการณ์บริการ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากลุ่มที่ไม่มีประสบการณ์ จะไม่รู้สึกรู้ว่าเขาได้เรียนรู้อะไรมากไปกว่าการสื่อสารมวลชน (เนื้อหาหลัก) นอกจากมีงานที่อาจารย์มอบหมายให้ทำเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น แต่กลุ่มที่มีประสบการณ์การบริการ มีความรู้สึกยินดี และกระตือรือร้น สำหรับงานโครงการที่ได้รับมอบหมายมาก

จากผลการวิจัยในต่างประเทศจะเห็นได้ว่า การเรียนการสอนเชิงบริการนั้นส่งผลต่อการพัฒนาศึกษามากทั้งในเรื่องของความรู้สึกนึกคิด พฤติกรรมการแสดงออก การกำหนดเป้าหมายในอนาคต การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ฯลฯ ผลของการเรียนการสอนเชิงบริการเหล่านี้ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า การเรียนการสอนเชิงบริการ เป็นรูปแบบการเรียนการสอนอีกรูปแบบหนึ่งที่น่าจะนำมาใช้ในการพัฒนานักศึกษาให้มีสมดุลงต่อไป